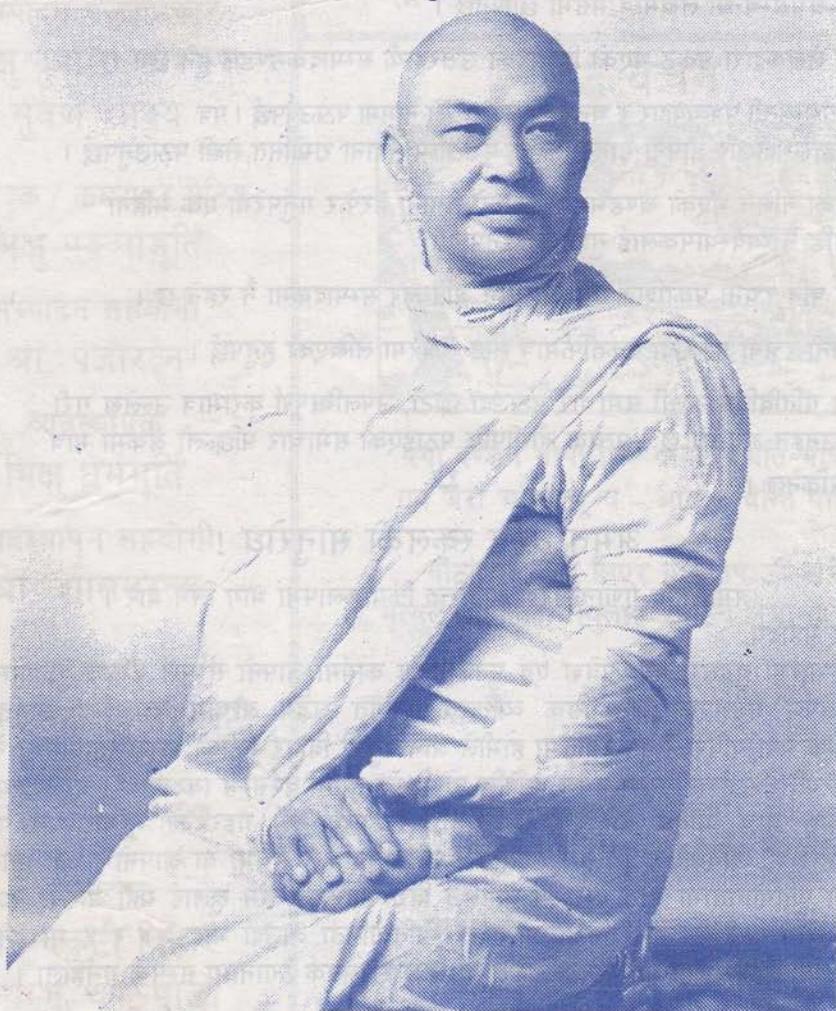

नमो तस्य भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्य ।

आपण्डु भूषि

(नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका)

दिवंगत आचार्य भिक्षु डा. अमृतनन्द महानायक महास्थाविर

वर्ष २८

अंक ४

ने. सं. ११२० गुपुन्हि
वि. सं. २०५७ श्रावणपर्णिमा

बु. सं. २५४४

इ. सं. २०० अगस्त

आनन्दभूमि

(नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका)

सम्पादन सल्लाहकार
भिक्षु कुमार काश्यप
सुवर्ण शाक्य

सम्पादक / कम्प्यूटर सेटिङ
भिक्षु पञ्चामूर्ति
सम्पादन सहयोगी
श्रा. प्रज्ञारत्न
व्यवस्थापक
भिक्षु धर्ममूर्ति
व्यवस्थापन सहयोगी
श्रा. शासनरत्न

प्रकाशक
आनन्दकुटी विहार गुठी
स्वयम्भू
फोन. नं. २७९४२०
कार्यालय
आनन्दकुटी विहार
स्वयम्भू काठमाडौं
पोष्टबक्स नं. ३००७
फोन नं २७९४२०

वार्षिक शुल्क रु. ६०।-

वर्ष २६ - अङ्क ४ - बु. सं. २५४४ - श्रावणपूर्णिमा

बुद्ध वचन

यथा दण्डेन गोपालो - गावो पाचेति गोचर ।
एवं जरा च मच्छू च - आयुं पाचेन्ति पाणिनं ॥

गोठालाले लट्ठि लिएर गाई धपाउदै लगे झै बुढापा
र मृत्युले प्राणीको आयुलाई धपाउदै लैजान्छ ।

★ ★ ★ ★ ★

सच्चं भणो न कुञ्जेय्य - दज्जा'प्पमिप याचितो ।
एतेहि तीहि ठानहि - गच्छे देवान'सन्ति के ॥

सत्य बोल्नु कोध न गर्नु र मागन आउदा
अलिकति भएपनि दिनु - यी तीन कामले मनुष्य
देवलोकमा जान्छ ।

आजीवन शुल्क रु. १,०००।- एक प्रतिको रु. ६।-

बी. एस. प्रिन्टिङ प्रेस, लगन, दलाल्ही, काठमाडौं ।

अमृत ग्रहण गर्न सिक्खौ

अमृतपान गर्न पाउनु भनेको अति दुर्लभ, अतिदुष्कर प्रयासबावजूद जब पवित्र अमृत हासिल गछौं हामी त्यसलाई ग्रहण गछौं । त्यसरी अति कष्टपूर्वक प्राप्त गरी ग्रहण गरिएको अमृतको रसास्वादनमा स्थायी रूपमा दुबिरहनु अर्थात् त्यस्को रसस्वादमा भुलिरहनु ज्ञै कष्टपूर्ण छ । त्यो कष्टपूर्ण जीवन यापन गरी सम्यक् वीर्य वृद्धि गरी सम्पूर्ण प्राणीमात्रमा मैत्री करुणा राखी जब अगाडी बढ्छौं तब हामीलाई तथागत प्राप्ति हुन्छ र तथताज्ञान दर्शन हुन्छ, त्यसबेला ऊ अविचलित भई स्थिर रहन सकिन्छ ।

हामीले जति पनि कुरा गछौं, अनेक दर्शन, भाषण छात्छौं त्यसमा ती माथि उल्लिखित कुराहरूको अभाव नै भैरहेको हुन्छ । बुद्धर्मसंघको सरणमा परी हामी त्रिशरण गमन गछौं तर विभिन्न सांसारिक कुराहरूमा भुलिएर त्यसैमा अलमलिइ रहन्छौं र जटिल राग, द्वेष, मोहमा फँस्टाफँस्टै पनि हामी भन्दै हिँडिरहेका हुन्छौं कि -म बौद्ध हुँ, बुद्धर्मसंघको म मात्रै एक त्यस्ता व्यक्ति हुँ जो अरु भन्दा भिन्न छ र सर्वश्रेष्ठ छु । मैले धेरै काम गरिसकेको छु, म त्यस्तो छु, मेरो समूह, गूप यति बलियो छ कि त्यस समूहले जस्तो काम सायदै अरु कसैले गर्न सक्ला ?

त्यो दम्भ हो, त्यो अहंकार र ममकार बाहेक अरु के हुनसक्ला ? अहंकार ममकार युक्त चित्तले कहासम्म पग्न सकिएला ? को कहाँ पुग्न सक्ला त्यो त भन्न सकिन्न तर हामी यो कुरामा विश्वास गछौं कि-क्लेशावरण, ज्ञेयावरण युक्त पहिरण बुझन गाहो छ । त्यसबाट सबै वर्गलाई दुर्गतिमा नै पुन्याइनेछ । अतः हामी आफूलाई 'बौद्ध' भन्नुभन्दा पहिले त्यस्ता कुत्सित दुःखको (मार) अन्त्य गर्नेतर्फ अग्रसर होआँ । स्थायी रूपमा अमृतलाई ग्रहण गर्नेतर्फ लागौं ।

यी कुराहरू भन्नमा जति सजिलो छ त्यति व्यावहारिक पक्षमा सजिलो छैन । तर पनि कमसेकम म बौद्ध हुनलाई यति त गछौं र गर्नुपर्छ भन्ने भावनाले अभिप्रेरित भई तम्हिएको खण्डमा बुद्धज्ञानलाई हामीले प्राप्त गर्न सक्छौं र सांसारिक दुःख कष्ट, पीर व्यथा, (दुःख दौर्मनस्य) बाट अलिगएर शुद्धचिंत भएका व्यक्ति बन्न सक्छौं । तसर्थ हामीले आजैदेखि ती कुरामा अभ्यास गर्नेतर्फ लागौं कि जसबाट हामी तथागतको जाज्वल्यमान छविलाई देख्न सकौं । हामी यो कुरोलाई बुझ्ने गरौं कि -वास्तवमा अमृत भनेको तथागतद्वारा देखित धर्म हुन् र ती धर्म प्राप्ति निम्ति सम्यक् चिन्तन गर्न सिकौं साथै शीलसम्पन्न संघको शरणमा परी आफूलाई आफैले रक्षा गर्न सकौं ।

महिन्द थेर तथा संघमिता थेरी

८ दिवंगत आचार्य भिक्षु अमृतानन्द

महिन्द (=महेन्द्र) - यो, समाट अशोककी वेदिस नगरवासी सेठकी छोरी 'वेदिस महादेवी' को उरफबाट जन्मेको अशोक राजाको छोराको नाम हो । यिनकी एक साल्खे बहिनी पनि छिन् जसको नाम 'संघमिता' (=संघमित्रा) हो । हेर्नु अशोक शब्दमा ।

भगवान् बुद्ध परिनिर्वाण भएको २०४ वर्षमा महेन्द्रको जन्म भएको थियो । (दीप. वं-६, गा. नं. २१)

महेन्द्रको प्रवज्या

राज्याभिषेक नलिई समाट अशोकले ४ वर्ष सम्म राज्य गरेका थिए । अभिषेक लिएको समयमा महेन्द्रको उमेर १४ वर्ष पुगेको थियो । अशोकको राज्याभिषेकको छैठौं वर्षमा महेन्द्रलाई प्रवजित गराएका थिए । यस बेला महेन्द्र २० वर्षका थिए । (सम. पा. I. पृ. ४५: बाहिर निदान कथा; महा. वं. टी. पञ्चम परिच्छेद गा. नं. २०४)

मोगगलिपुत्ततिस्स (=मौदगलिपुत्र तिष्ठ) स्थिविरको उपाध्यायत्वमा, महादेव स्थिविरको आचार्यत्वमा प्रवज्या भएका थिए र मज्जन्तिक स्थिविर कर्मवाचा आचार्य भई उपसम्पन्न भएका थिए । उपसम्पदा भएको मण्डपमा नै महेन्द्रले प्रतिसम्भिदा ज्ञान सहित अरहत्व प्राप्त गरेका थिए । (सम. पा. I. पृ. ४५: बाहिरनिदान कथा; महा. वं. टी. पञ्चम परिच्छेद, गा. नं. २०६-०७)

उपसम्पदा भएपछि वहाले आफ्ना उपाध्याय मोगगलिपुत्ततिस्स स्थिविरकहाँ बसी तीनवर्षभित्र धर्म विनयको अध्ययन गरी दुबै सङ्गीतिमा संग्रहित अर्थकथा सहित सम्पूर्ण त्रिपिटकको अध्ययन गर्नुभयो । पछि आपना उपाध्यायका एकहजार शिष्यहरूको प्रमुख आचार्य हुनुभयो । यस बखत अशोकको अभिषेक भएको नै (९) वर्ष वितिसकेको थियो । पछि जब भिक्षुसङ्घमा केही मलीनता आउने कारण देख्नुभयो तब मोगगलिपुत्ततिस्स स्थिविरले आफ्ना शिष्यहरूलाई महेन्द्र भिक्षुको जिम्मा लगाई आफू अहोगंगा पर्वतमा गई सात वर्षसम्म बस्नुभयो । (सम. पा. I. पृ. ४६: बाहिरनिदान कथा; महा. वं. टी-५, गा. नं. २३३)

धर्मदूतहरू

तृतीय सङ्गायनापछि जब सङ्घले महेन्द्र स्थिविरलाई धर्मप्रचारको निमित्त लंका जाने आज्ञा दियो । तब वहाँ उपसम्पदाले १२ वर्ष पुग्नु भएको थियो । (महा. वं. टी-१३, गा. नं. १) यो आज्ञा कार्तिक महिनामा दिएको थियो भनी महा. वं.-१२, गा. नं. २ ले उल्लेख गरेको छ । धर्मप्रचारको निमित्त महेन्द्र स्थिविरलाई मात्र संघले खटाएको होइन अरूलाई पनि खटाएका थियो । जस्तै-

(१) मज्जन्तिक स्थिविरलाई काशमीरगान्धारमा जान, (२) महादेव स्थिविरलाई महिसक मण्डलमा जान, (३) रक्खित (=रक्षित) स्थिविरलाई वनवासी देशमा जान, (४) योनक धम्मरक्खित (=योनक धर्मरक्षित) स्थिविरलाई अपरान्तकमा जान, (५) महाधम्मरक्खित (=महाधर्मरक्षित) स्थिविरलाई महाराष्ट्रमा जान, (६) महारक्खित (=महारक्षित) स्थिविरलाई योनक देशमा जान, (७) मज्ज्ञम (=मध्यम) स्थिविरलाई हिमाल प्रदेशमा जान, (८) सोनक र उत्तर स्थिविरलाई सुवर्णभूमिमा जान र (९) महेन्द्र स्थिविरलाई इटिय, उत्तिय, सम्बल तथा भद्रसाल स्थिविरहरूका साथ ताम्रपर्णी द्वीपमा (=श्री लंकामा) जान खटाएको थियो । प्रत्येक स्थिविरहरूको साथमा ५ जना भिक्षु भएको खण्डमा उपसम्पदा कार्य गर्न सकिन्छ भन्ने हेतुले अन्य चार चार जना भिक्षुहरू साथमा पठाएका थिए । (सम. पा. I. पृ. ५५: बाहिरनिदानकथा; महा. वं. टी-१२, गा. नं. ३-८)

अनि महेन्द्र स्थिविर अशोकाराममा गएपछि आफू फेरि यहाँ आउन सकिने हो कि होइन भन्ने विचार गरी आपना उपाध्याय तथा सङ्घलाई बन्दना गरी विदा लिई निस्कनुभयो । अनि पछि "लंका जान समय ठीक भयो कि भएन" भनी विचार गर्नुहुँदा "ठीक भएको छैन । अहिले त्यहाँ बूढा मुट्सीव राजा छन् । उनलाई लिएर बुद्धशासन स्थापना गर्न सक्नेछैन । निकट भविष्यमा नै उनका छोरा देवानंप्रियतिस्स (=देवानंप्रियतिष्ठ) ले राज्य गर्नेछन् । त्यस बखत जान उपयुक्त हुनेछ" भन्ने विचार गरी पाटलिपुत्रबाट राजगृहको दक्षिणागिरितर माथि उल्लिखित ४ जना

भिक्षुहरूका साथ चारिका गर्दै छः महिना जति विताई मानिसहरूका साथ नगरबाट निस्की मिस्सक पर्वतिर पर्छि आपनी आमा बस्ने वेदिसगिरि नगरमा स्थिर जानुभयो । त्यहाँ आपनी आमाले बनाइदिएको वेदिसगिरि महाविहारमा बस्नुभयो । (सम.पा. I पृ. ६० - ६१; महा. वं.टी-१३, गा.नं.१-७)

लंका गमन

त्यहाँ बसिरहनुभएको बेलामा आपनी आमालाई सुनाउनुभएको उपदेश सुनी आपनी सानीआमाकी बहिनीका छोरीको छोरा भण्डुक उपासकले अनागामीफल प्राप्तगरी महेन्द्र स्थिरवरसगै बसेका थिए । (महा. वं.टी-१३, गा. नं. १६-१७) आमाको विहारमा एक महिना बसी महेन्द्र स्थिर आफूसहित पांचजना भिक्षुहरू र षडभिजलाभी अरहत् भएका संघमित्राका छोरा सुमन श्रामणेर तथा अनागामी भएका भण्डुक उपासकसहित जम्मा सात (७) जनाको जंमात जेष्ठपूर्णिमाको दिनमा आकाशबाट लंकाको पूर्वदिशातिरको मिस्सक भन्ने पर्वतमा ओर्लिनुभयो । (महा. वं. टी-१३, गा. नं. ४; महा. वं. टी-१४, गा. नं. १८-२०; सम.पा. I. पृ. ६०-६३)

त्यसैले दीपवंस-१२, गा.नं.१२-१३ले यस्तो उल्लेख गरेको हो-

"महिन्दो नाम नामेन, सङ्घत्येरो तदा अहु।
इष्टियो उत्तियो थेरो, भद्रसालो च सम्बलो ॥
"सामणेरो च सुमनो, छलभिन्नो महिदिको ।
भण्डुको सत्तमो तेसं, दिहिसच्चो उपासको ॥"

अर्थात्- "संघस्थिर हुनुभएका महेन्द्र स्थिर, इष्टिय, उत्तिय, भद्रसाल, सम्बल स्थिरहरू, षडभिजलाभी र महान क्रद्धिवान् सुमन श्रामणेर तथा दृष्टिप्राप्त भण्डुक उपासक गरी सात जना हुनुहन्थ्यो ।"

महेन्द्र स्थिर लंकाद्विपमा पुरनुहुदा बुद्ध परिनिर्वाण भएको २३६ वर्ष भद्रसकको थियो र अशोकको अभिषेकको समयदेखि लिदा १८ वर्ष वितिसकेको थियो । (सम.पा. I. पृ. ६२-६३; महा. वं. टी. पृ. २८७) महेन्द्र महास्थिर लंकामा पुरनुहुदा वहाको उमेर ३२ र वर्षावासबाट गन्दा १२ वर्ष बितेको थियो ।

लंकाका राजासंग भेट

त्यसदिन लंकामा जेष्ठपूर्णिमाको महोत्सव थियो । देवान्पियतिस्स राजाले मंत्रीहरूलाई "जेष्ठपूर्णिमाको महोत्सव मनाउनू" भनी अन्हाई आफू चाहिं ४० हजार

कडा गर्ने गए ।

अनि त्यस पर्वतमा बस्ने एक देवताले "महेन्द्र समाध्यविरलाई देखाउनुपन्यो" भन्ने सोची रातो मृग (एक मृग विशेष) को भेष धारणगरी राजाको अगाडितिर चरिरहो । मृगलाई देखेर चरिरहेको मृगलाई झुक्याई हान्तु ठीक छैन भनी राजाले धनुषको आवाज दिए । आवाज सुनेर मृग भागेर महेन्द्र स्थिर भएको ठाउनिर गयो । स्थिरले "राजाले मलाई देखून्" भनी चिताउनुभयो । अनि "तिस्स ! तिस्स ! यतावाट आऊ" भनी भन्नुभयो । यो सुनेर राजा बडो आश्चर्य चकित भई सोचे "यस द्वीपमा जन्मेका कसैले पनि मलाई मेरो नाम काटेर बोलाउन सक्तैनन् । यो शीर ढाकेको तथा झुत्रो कपडा लगाएको यसले मलाई मेरो नाम काटेर बोलाउद्दू । यो मनुष्य हो कि अथवा अमनुष्य रहेद्दु सोधनुपन्यो" भनी राजाले सोद्दा स्थिरले यस्तो भन्नुभयो -

"समणा मयं महाराज, धम्मराजस्स सावका ।
तवेव अनुकम्पाय, जम्बुदीपा इधागता ॥"

अर्थात्- "महाराज ! हामी धर्मराज गौतम बुद्धको शासनमा प्रवर्जित भएका श्रमण हौ ।" तपाईंके अनुकम्पाले जम्बुदीपबाट यहाँ आएका हौ ।"

त्यस बखत देवान्पियतिस्स राजाले जम्बुदीपबाट सम्राट अशोकको सन्देश पाएको भरखरै एक महिना भएको थियो । त्यसैले जब स्थिरवरबाट "हामी श्रमण हौ" भन्ने कुरा सुने तब राजाको मनमा ज्ञसङ्क सम्राट अशोकले पठाएको सन्देशको सम्झना भयो । अनि "श्रमणहरू आउनुभएको रहेद्दु" भनी हत्तरपत्त शस्त्र-अस्त्र भईमा राखी एक छेउमा वसी वहासंग कुशलवार्ता गन थाले । त्यसै बेला राजाका अरू ४० हजार मानिसहरू पनि त्यहाँ आइपुगे । स्थिरले आफूसंग आएका अरू छः जनालाई पनि देखाउनुभयो । वहाहरूलाई देखेर राजाले "वहाहरू कहिले आउनुभएको नि ?" भनी सोद्दा "म संगे आएका हुन्" भनी स्थिरले उत्तर दिनुभयो । त्यसपछि राजाले -

"अहिले पनि जम्बुदीपमा श्रमणहरू छन् के ?"
भनी सोद्दा स्थिरले "महाराज ! अहिले पनि जम्बुदीपमा धैरै धैरै श्रमणहरू छन्" भनी भन्नुभयो । त्यसैले -

"तेविज्ञा इद्धिपत्ता च, चेतोपरियायकोविदा ।

खीणसवा अरहन्तो, बहू बुद्धस्स सावका ॥” भनी चूलहत्यपदोपम सूत्रको कुरा सुनाउनुभयो । (यो सूत्र सम. पा. I. पृ. ६६ र महा. वं. टी-१४ गा. नं. १४ तथा म.नि. I. पृ. २२६ मा उल्लेख भएको छ । यसको अनुवाद दीप.वं- १२, गा.नं. ५६ मा उल्लेख भएका हुन् ।

अर्थात्—“त्रिविद्यालाभी, ऋद्धिबल प्राप्त, चित्पर्याय छ ।) कुराको अवशानमा राजाले ४० हजार मानिसहरू ज्ञान जान्ने क्षीणासवी अरहन्त बुद्धका श्रावकहरू अहिले पनि जम्बुद्वीपमा धेरै छन् ।”

“भन्ते ! तपाईं कसरी आउनुभयो ?”

“महाराज ! म पानीबाट पनि जमिनबाट पनि आएको होइन ।”

राजाले वहाँ आकाशबाट आएको कुरा बुझे । अनि राजाले कत्तिको कुरा बुझन सबदा रहेछन् भन्ने कुरा बुझनको निमित्त स्थिवरले नजिकको आपको रूख देखाए र यस बारे प्रश्न गर्नुभयो—

(क) “महाराज ! यो के को रूख हो ?”

“भन्ते ! आपको ।”

“महाराज ! यो आपको रूख बाहेक अरु आपका रूखहरू छन् कि छैनन् ?”

“भन्ते ! धेरै छन् ।”

“महाराज ! यो रूख र ती रूखहरू छाडी अरु रूख छन् कि छैनन् ?”

“भन्ते ! छन् । तर ती आपका रूखहरू छाडी अरु कुनै रूखहरू छन् कि छैनन् ?”

“भन्ते ! यही आपको रूख छ ।”

(ख) “महाराज ! तपाईं बुद्धिमानी हुनुहुदे रहेद्द । महाराज ! तपाईंका ज्ञातिबन्धुहरू छन् के ?”

“भन्ते ! धेरै छन् ।”

“महाराज ! तिनीहरूलाई छाडी अरु कुनै ज्ञाति पनि छन् के ?”

“भन्ते ! ज्ञाति बन्धुहरू भन्दा अज्ञाति बन्धुहरू नै धेरै छन् ।”

“महाराज ! तपाईंका ज्ञातिबन्धुहरूलाई र ज्ञातिबन्धुहरूलाई छाडी अरु कोही छन् के ?”

“भन्ते ! म नै छु ।”

“महाराज ! ठीक भन्नुभयो । आफू भनेको न आपनो जाति हो न अज्ञाति हो ।”

शरणागमन

“राजा पण्डित रहेछन्, यिनले धर्मका कुरा बुझन सक्नेछन्” भन्ने ठानी वहाले राजालाई

म.नि. I. पृ. २२६ मा उल्लेख भएको छ । यसको अनुवाद बु.बा-२, पृ. ३२२ र बु.प-२, पृ. १५७ मा अनुदित भएको

संग संगै त्रिशरण ग्रहण गरे । त्यसै बखत राजाको खाना ल्याइपुऱ्यायो । उपदेश सुन्दा सुन्दै राजालाई

थाहाभएको यियो कि वहाँहरूले त्यस समयमा खाना खानुहुने छैन भन्ने कुरा । तैपनि वहाँहरूसंग नसोधिकन

खाना खानु रामो होइन भन्ने ठानी राजाले स्थिवरसंग “भोजन गर्नुहुन्छ के ?” भनी सोधे । स्थिवरले “यस

कुरा बुझनको निमित्त स्थिवरले नजिकको आपको रूख देखाए र यस बारे प्रश्न गर्नुभयो ।

“भन्ते ! त्यसोभए तपाईंहरू कहिले भोजन गर्नुहुन्छ त ?”

“महाराज ! अरुणोदगमन भएदेखि मध्यान्ह समयसम्म हामी भोजन गर्दछौ ।”

यति सुनिसकेपछि राजाले स्थिवरलाई आफूसंग नगर जानको निमित्त निम्त्याए ।

“भइहाल्यो महाराज ! आजको रात हामी यही बस्नेछौ” भनी स्थिवरले भन्नुभए पछि राजाले “भन्ते !

त्यसोभए यी स्याना भण्डुक कुमारलाई लैजान्छु” भनी भन्दा “महाराज ! यी कुमार अनागामी हुन् । अब यी

प्रवर्ज्या हुन चाहन्छन्” भनी भन्नुभयो । यति सुनेर “त्यसोभए भोलिको निमित्त हामी रथ पठाउनेछौ” भनी राजा फर्केर गए । (सम.षा. I. पृ. ६४-६८; महा.वं.टी-१४ गा.नं. २४-३०)

त्यसपछि स्थिवरले भण्डुक उपासकलाई ग्राम सीमाभित्र प्रवर्ज्या र उपसम्पदो गर्नुभयो । त्यतिखेरै वहाँ पनि अरहत हुनुभयो । (महा.वं.टी-१४; गा.नं. ३२-

३३) राजा फर्किसकेपछि स्थिवरले सुमन श्रामणेरलाई “धर्मश्रवण गर्ने घोषणा गर” भनी अन्हाउनुभयो ।

सुमन श्रामणेरले आपनो ध्यानबलले सारा लंका ढीपका मानिसहरूले सुनेगरी धर्म श्रवणको घोषणा गरे ।

त्यस बखत महेन्द्र स्थिवरले अ. नि-२, पृ. ६० मा उल्लिखित सारिपुत्र देशित समचित्त सूत्रको उपदेश

गर्नुभयो । सारिपुत्र महास्थिवरले पुर्वाराममा उपदेश गर्दा गर्दै त्यस बखत त्यहाँ धेरै देव मनुष्यहरू जम्मा भए । अनि ती जम्मा भएका असंख्य देवताहरूले

धर्माविवोध गरे । त्यसरी नै महिन्द स्थिवरले उपदेश गर्दा पनि भएको यियो । (सम. पा. I. पृ. ६८; महा. वं. टी-१४, गा. नं. ३८-४१)

(क्रमशः)

सुखी जीवनको लागि धर्मको आवश्यकता

२४ भिक्षु सुजनकीर्ति,
बैकक

समयको घडी कति छिटो जाने रहेछ । दुःखले सताउने गर्दछ । दुःखदेखि जतिसुकै वाङ्कर दिक्षा सेकेण्डबाट मिनेट बाट घण्टा हुई घडीको धार लागे पनि जबसम्म सत्य धर्म बुझ्दैन । तबसम्म दुःखबाट मुक्त हुन सक्दैन । सत्य धर्मलाई बुझ्नु भनेको नै प्राकृतिक नियमलाई बुझ्नु हो । जबसम्म प्रकृतिलाई बुझ्न सक्दैन तबसम्म दुःखले सताइरहेको हुन्छ । त्यस्ता दुःखबाट छुटकारा पाउने केही मुख्य मुख्य कुराहरू भगवान् बुद्धसम्बन्धी ८४,००० धर्मस्कन्धबाट केही महत्त्वपूर्ण देशनाहरूलाई यहाँ प्रस्तुत गरिन्छ ।

प्रकृतिको नियम अचम्मको छ । सधै बिहान सूर्योदय भएर बेलुकी सूर्यास्त हुने गर्दछ । यो प्रणालीलाई कसैले हत्केलाले सूर्यलाई छेक्न र रोक्न सक्दैन । सूर्य आफै धुनमा रहिरहेको हुन्छ । साच्चै भन्ने हो भने सूर्योदय र सूर्यास्त कहिल्यै हुदैन । सूर्योदय र सूर्यास्त भनेको मानिसले दिएको एउटा संज्ञामात्र हो । सूर्यको प्रकाश जीवित प्राणीहरूका लागि धेरै नै महत्त्वपूर्ण तथा अति आवश्यक चीज हो । सूर्यको प्रकाश हामीसम्म आउदा बायुमण्डललाई पार गरेर एक सेकेण्डमा ३००००० K.m. दूरी पार गर्नुपर्दछ । सूर्य पृथ्वीबाट ८ मिनेटको दूरीमा पर्दछ । त्यस्तै अरु अरु ग्रह जुन पृथ्वीबाट कति टाढा छ भनी अनुमान नै गर्न सकिदैनौ । मानिस जन्म हुनु, बूढो हुनु, रागी हुनु र मृत्यु हुनु यो कार्यलाई राक्न सक्दैन । यो नै प्राकृतिक नियम हो ।

प्राकृतिक नियम हामीभन्दा उच्च छ । आजको यो विकासिलो संसारमा कोही चन्द्रमा तथा अरु अरु ग्रहहरूमा प्रवेश गरेर अद्ययन थालनी गरे भने पृथ्वीमा पनि विभिन्न प्रकारका प्रकृतिसंग विजय पाउने असफल प्रयासहरू गरेको हामी धेरै पाउन सक्दछौ । कम्प्यूटरको आविष्कार गरेर संसारभरिको यतिविधिलाई पत्ता लगाउन सकेता पनि प्रकृतिमा हुने परिवर्तनशील तथा धेरै डरलागदा कार्यबाट आज पनि विश्वित भएको पाउँछौ । जस्तै भुइचालो, ज्वालामुखी, पानी पर्नु, जलमग्न हुनु आदि । यो संसार दिन प्रतिदिन परिवर्तन भइरहेको छ । प्रकृतिको मुख्य नियम भनेको नै परिवर्तनशीलता हो । भौतिक वस्तु यो संसारमा जिति पनि छ त्यो सबै पछि आफै हराएर जानेछ । त्यसै नाश भएर जानेछ । घर, जग्गा, जमिन, इष्टमित्र, साथीभाइ सबैसंग एकदिन छुटिनै पर्दछ ।

मानिस एक सम्वेदनशील प्राणी हो । मानव जीवन मनोमय छ । सुखको खोजी नै मानवको ठूलो आकांक्षा हो । जति सुखको खोजीमा लागदछ त्यति नै

१. चार प्रकारका संग्रह वस्तु -

क. दान - ममत्वभावलाई त्यागी कुनै चीज अरूलाई खुसीसाथ दिनु ।

ख. पियवाचा - रामो बोली, मीठो र रामो सुन्धाव ।

ग. अत्यचरिया - उदारता, सहयोगको भावले अरूलाई काम सधाउनु ।

घ. समानता - सबैसंग समान व्यवहार गर्नु ।

चतुर्थ अगुत्तर (थाई)

२. इत्थिपाद चार (जुन जीवनमा प्रयोग गरी आफूले सोचे छै सफल जीवन बिताउन सकिन्छ)

क. छन्द - मनपर्नु आफुसंगको वस्तु रामो थान्नु ।

ख. विरिय - कोसिस गर्नु, चाहेको वस्तु प्राप्त गर्ने प्रयास गर्नु ।

ग. चित्त - होश पुन्याएर काम गर्नु ।

घ. विमङ्गसा-प्राप्त गरेको वस्तुमाथि विचार पुन्याएर हेर्नु । उक्त वस्तु प्राप्त गर्ने के कस्ता कदम चाल्नुपन्यो भनी ध्यान दिनु ।

पाति.दि. (थाई)

३. चिकित्सकमा हुनुपर्ने गुणहरू -

क. औषधीसम्बन्धी रामो ज्ञान हुनु ।

ख. रोगीको आहारसम्बन्धी ज्ञान हुनु ।

ग. रोगीको सेवा गर्नु, कुनै वस्तुको आशा नराल्नु ।

घ. रोगीको दिशापिशाच लिन समेत नहिचकिचाउनु ।

ड. रोगीको निराशापनलाई हटाई जीउने आश्वासन

र सान्त्वना दिनसक्नु ।

पञ्च.अंगुत्तर.(थाई)

४. प्रमुख हुनेमा हुनुपर्ने गुणहरू -

क. सबैको विचारलाई ध्यान दिनु ।

ख. सबैतिर ख्याल र हेरविचार गर्नु घमण्ड नगर्नु ।

ग. काम गर्नमा मिहेनती हुनु ।

घ. कामको बाँडफाट गरी सबैलाई मिलाई काममा लगाउनु ।

ड. सबैप्रति कर्णा र मायाको भाव राख्नु ।

च. सबैतिर ध्यान राखी होश दिएर काम गर्नु ।

छ. सहने शक्तिमा कर्मि नहुनु ।

छट. अंगुत्तर (थाई)

यस्तै गरी -

क. सन्दिग्ध विषय र समस्यालाई बुझ्नु ।

ख. सन्दिग्ध विषय र समस्यालाई हल गर्ने ज्ञान र प्रयास हुनु ।

ग. जनशक्ति बढुन्नु ।

घ. फराकिलो र उदार मनको हुनु (महानता) ।

ड. चलाख, बहादुर र पठाइमा तैजिलो हुनु ।

च. इमान्दारीसाथ काम गर्नु, मिजासिलो हुनु ।

छ. प्रज्ञाले परिपूर्ण, विचार र कार्यमा सिद्ध हुनु ।

चतु. अंगु. र पाति. दि.र ध. खुद्दक (थाई)

५. दाम्पत्य जीवन सुखी जीवन हुन आवश्यक गुणहरू -

क. आयु - वर्षमा १/२ वर्षमात्र तलमाथि परेको ।

ख. दुवैमा घनिष्ठ मिलन हुनु ।

ग. आचरण, व्यवहारमा बाराबरी हुनु ।

घ. सबैतिर मन मिल्नु ।

ड. दुवैमा बाझेपन नहुनु ।

च. आचरण र कुल राम्रो हुनु ।

छ. आपनो कर्तव्यलाई दिलोज्यान दिएर गर्नु ।

जातक.तु.(थाई)

६. सुखी घरपरिवार हुन गृहिणीले निभाउनुपर्ने कर्तव्य १० प्रकार -

क. भित्रको आगो बाहिर नल्याउनु - घरभित्रको कुराकानीलाई घर बाहिर अखलाई नबताउनु ।

ख. बाहिरको आगो भित्र नल्याउनु - बाहिरी नानिसले केही नराम्रा कुरा वा उक्साएमा घरभित्र लगी कसैलाई नभन्नु ।

ग. दिनेलाई दिनु - कुनै सामान सापटी दिवा त्यो सामान फिर्ता गर्नेलाई मात्र दिनुपर्दछ ।

घ. नदिनेलाई नदिनु- सापटी सामान फिर्ता नगर्नेलाई कहिल्यै सापटी नदिनु ।

ड. दिएपनि नदिए पनि दिनु- भिक्षु श्रमणहरूलाई दानको भावमा दिनु ।

च. सुखले रह्नु - आफूभन्दा ठूलाको अगाडि राम्ररी बसी जुरुङ्क नउठ्ने ।

छ. सुखले खानु - सबैले खाइसकेपछि मात्र खानु ।

ज. सुखले सुत्न - सबै सुतिसकेपछि मात्र सुत्न ।

झ. पति र ससुरा आमाबुबालाई देवता ठान्नु ।

ञ. भिक्षु श्रमण ब्राह्मणलाई देवता भनी सम्झनु ।

७. शील रक्षा गरेको फल ३ प्रकार -

क. दीर्घायुको - आयु धेरै हुनु ।

ख. महाभागो - धनसम्पत्तिले सम्पन्न हुनु ।

ग. तिक्खपञ्चो - प्रज्ञाले सम्पन्न हुनु ।

खुद्दक निकाय (थाई)

८. मृत्युबाट डराउनेको लक्षण -

क. कामरागलाई सुख ठान्नेहरू

ख. कामरागमा भुलकाहरू

ग. पुण्य नगरी पापकर्म मात्र गर्नेहरू

घ. प्रकृतिको नियम वा धर्मलाई नबुझनेहरू

ड. सत्य धर्मलाई नबुझनेहरू

अंगुत्तर. चतुर्थ (थाई)

९. आयु वृद्धिको लक्षण वा धर्म -

क. सप्यायकारी - आफूमा सन्तुष्टि हुनु ।

ख. सप्यायमत्तब्जु - आफूसंगको बस्तुमा संतुष्टि हुनु ।

ग. परिष्टभोजी - कलिलो आहारलाई सेवन गर्नु ।

घ. कालचारी - असल चरित्रको हुनु ।

ड. ब्रह्मचारी - शीललाई राम्ररी पालन गर्नु ।

पञ्च. अंगुत्तर (थाई)

यी सबै बुद्धधर्मका केही महत्त्वपूर्ण बुद्धका उपदेशहरू हुन् । स्वयं भगवान् बुद्धले भन्नुभएको छ -

यो चे वस्ससतं जीवे - अपस्सं धम्ममुत्तम

एकाहं जीवितं सेव्यो - पस्सतो धम्ममुत्तम

अर्थ- उत्तम धर्मलाई नबुझी १०० वर्षसम्म रहनुभन्दा धर्मलाई बुझी एकदिन मात्र जीउनु श्रेष्ठ जीवन हो ।

धम्मपद, सहस्रवर्गमा (११५)

त्यसैले दैनिक जीवनमा मात्र नभली सत्यधर्मको खोजीमा पनि केही समय बिताउनु । यस जन्ममा नै हामी पाउन सकदछौं । यदि पूर्वजन्म मृत्युपश्चात् क्ले हुन्छ थाहा छैन । हामीसँग छाँया र्यै भएकै भए पनि यसले महत पृथ्याउनेछ वा फल पछि पछि आउने त हामीले गरेको पाप र पुण्य पाउनेछ । कुसल कर्म गर्नु भनेको नै दैनिक जीवन सुख कार्यमात्र हो । पाप र पुण्यको फल भोग्नै पर्दछ । र शान्तिले बिताउनु हो । यसैले सुखी जीवनको लागि त्यसैले पुण्यकर्म गर्नु राम्रो हो, अर्को जन्म भए - यस्ता धर्मका कुरा सञ्चनु र पालन गर्नु आवश्यक छ ।

टेम्पल अफ द टूथ

बी. एम. श्रेष्ठ

आजभन्दा लगभग २५४३ वर्षअघि नेपालमा जन्मिनुभएका शान्ति, अहिसा र समानताका पुजारी भगवान् सिद्धार्थ गौतम बुद्धले संसारभरि नै ज्ञानको ज्योति फैलाएर गएका थिए । उनका सन्देशहरू आज भोलिसम्म पनि सान्दर्भिक र सार्थक रहेको पाइएको छ । आजको सभ्यताको युगमा संसारभरि नै १ अरबभन्दा पनि बढि बुद्ध धर्मविलम्बीहरू भएको अनुमान गर्न सकिन्छ । सिद्धार्थ गौतम बुद्धलाई हिन्दूहरूले समेत ज्यादै श्रद्धाका साथै पूजा गर्दछन् ।

संसारभरिका अनेकौं ठाउहरूमा सिद्धार्थ गौतम बुद्धको विशाल र भव्य प्रतिमाहरूको निर्माण प्रतिस्थापना भइरहेका छन् भने धेरै जसो स्थानहरूमा प्रतिस्थापन हुई पनि छन् । सिद्धार्थ गौतम, बुद्धको दौतको अवशेष Fossils भएको Tooth of the temple को स्थापना भएको मन्दिर नेपालको छिमेकी सार्कराष्ट्र श्रीलंकाको राजधानी Capital कोलम्बोदेखि ११५ कि.मि. (७२ माइल) पूर्व दक्षिणमा पर्ने एक मनोरम रमणिय Candy नाम गरिएको शहरमा छ । समुन्द्रको सतहदेखि ४ सय मिटर (१६०८ फिट) उचाईमा आवासीय क्षेत्रसहित हरियाली जंगलले धेरिएको यो शहर कोलम्बोसँगै नगरपालिकाको रूपले स्थापित भएको छ ।

Candy श्रीलंकाको राजधानीको रूपले समेत रहिआएको थियो । सुरक्षाको दृष्टिले उपयुक्त यस शहरलाई चीसो र सफा शहरको रूपले समेत लिइने गरेको छ । Provencial र District Council को Candy सदरमुकाम पनि हो । Candy शहर सांस्कृतिक, ऐतिहासिक र धार्मिक महत्त्वको केन्द्रबिन्दुको रूपले रहन गएको छ । Candy शहरको मध्यभागमा मानव निर्मित तालको नजिकै एउटा बिशाल र भव्य मन्दिर पनि रहेको छ । जसलाई "टेम्पल अफ दि टूथ" भन्दछन् । उक्त मन्दिरभित्र भगवान् बुद्धको दौतको अवशेष विद्यमान रहेको छ । विक्रमबाहु तेश्रो (शासनकाल १३५७-१३७५) Candy को निर्मातापछिको शासकहरूले Candy लाई राजधानी बनाएर "टेम्पल अफ दि टूथ" नामक नया मन्दिरको स्थापना गरेका थिए । Candy मा जुलाई र अगष्टमहिनामा आजभोलि पनि भव्य समारोहको आयोजना गरेर त्यहाँको मार्गमा प्रदर्शन पनि गरिन्छ । दुथ टेम्पलको वरिपरि नहर भएको हुनाले नै नया मन्दिरको अर्जै ज्ञन थप आकर्षण प्रदान गरिएको छ । धेरैजसो राष्ट्रबाट आएका मान्छेहरूले सोही मन्दिरमा दर्शन गर्नको निर्मित घैँचो लागेर गरिन्छ । दर्शन गरिने समयमा भने गाजाबाजा बजाइने गरिन्छ, जसले गर्दाखोरि मन्दिर नै गुन्जायमान भएको हुन्छ । वर्षमा पनि "प्यागोडा" शैलीको मन्दिरमा सिद्धार्थ गौतम बुद्धको दौतको अवशेष रहेको जनविश्वास गरेर पूजा गारिने गरिन्छ । जसरी "बुद्ध जयन्तीको उपलक्ष्यमा आनन्दकुटी विहारमा बढी भव्यताका साथै हजारौ भक्तजनहरूले बुद्धको अस्थिधातुमा भक्ति र श्रद्धाका साथ पूजा गर्ने गरिन्छ ।

धर्म

पुरुष शाक्यवश

ब्रह्माण्डको विषयमा बुद्धले अव्याकृत भनी सम्प्रदायहरूले स्वर्ग अथवा देवलोक सुखावति भूमि कही बताउन चाहनुभएन, मौन बस्तुभयो । शाहेद ! यो भएको विश्वास गरेको पाइन्छ । यी सबै धर्म-ब्रह्माण्ड अतिविशाल, बयान गर्न नसक्ने अपरम्पार भएको कारण र बताए पनि कसैले पनि पत्याउन सक्ने जबस्था नभएकोले बुद्ध त्यस विषयमा मौन बस्तुभएको देखिन्छ । बुद्ध अनित्य अनात्मवादी भएको कारण बाल्मीकीकृत रामायणको अयोध्या काण्डमा रामले बुद्धलाई नास्तिक भनी आझेप गरेको पाइन्छ । त्यसै कृष्णलाई समेत बुद्धको प्रतिक्षण उत्पन्न भइरहने, विनाश भइरहने अनित्य अनात्मवाद प्रति विश्वास नभएको आभाश हुन्छ । त्यसै कारणले व्यज्ञात्मक रूपमा कृष्णले अर्जुनलाई युद्धभूमिमा यसरी सम्झाएको पाइन्छ ।

अथ चैन नित्य जातं नित्यं वा मन्यसे मृतमी ।

तथापि त्वं महाबाहो ! नैव शोचितुमहर्सि ॥२६॥

भावार्थ—यदि तिमी आत्माको नित्य जन्मने र नित्य मने सिद्धान्तलाई मान्नेहरूको सिद्धान्तलाई मानेपनि हे महाबाहु ! तिमो निमित्त शोक मान्नुपर्ने कुनै कारण छैन ।

यस श्लोकले यो प्रष्ट देखाएको छ कि बुद्धको अनित्य अनात्मा, सिद्धान्त कृष्ण जस्तो महापुरुषलाई विश्वास छैन भने यो असंख्य सूर्य, चन्द्रमा र पृथ्वीमा अवस्थित भएको यो विश्वको निर्माण विषयलाई वर्णन गर्दा जनसाधारण व्यक्तिहरूले बुझन सक्ला ? अवश्य सकिदैन । यस हिसाबले बुद्धले यो विषयलाई कसैले प्रश्न गरेपनि अव्याकृत भनी मौन रहेको देखिन्छ । यो दुई थरिका लक्ष्य सुखभोग गर्नु र विलाशी जीवन बिताउनु लक्ष्यमा आधारित भएको पाइन्छ । यो के हेतु हो एक आ-आपसमा विरोधी सिद्धान्त भएर पनि दुबैको एउटै लक्ष्यमा एउटै उद्देश्य सुखभोग गर्नुमा निहित वैदिकवादिहरू धर्मको नाममा क्रमिकरूपमा स्थूल विषयमा वस्तुदेखि सूक्ष्म विषयको यथार्थ ज्ञान उपलब्ध गर्न अध्ययन गर्दै आयो र मन अथवा चित्त र चैतसिक विषयमा सूक्ष्ममात्र होइन अति सूक्ष्म ज्ञान हासिल गर्न सकेन र ब्रह्माको खास सृष्टि “आत्माको कार्यक्षेत्र भनी कल्पना गरी त्यही छाडियो र पुनः सूक्ष्मतम् मनको क्षेत्रसम्म ज्ञान हासिल गर्न प्रयास गरेन । त्यसै वैज्ञानिकहरूले पनि सूक्ष्म भौतिक क्षेत्रहरूको अध्ययन गरियो । मन अथवा सूक्ष्मतम् चैतसिक क्षेत्रको अध्ययन

विज्ञानको लक्ष्यपनि सुखमै निहित भएको पाइन्छ । कारण विज्ञानले स्वर्गमा उपलब्ध हुने भौतिक साधनहरू, सुखभोग गर्न नृत्य, गायन बादन आदि मनोरञ्जनका विभिन्न उपकरणहरूको साथै रेडियो टेलिभिजनको आविस्कारले रातदिन इच्छा लागेको बेलामा नाच गान हेर्ने र सुन्ने अवसर प्रदान गरिदियो । भौतिक वस्तुबाट उत्पादन भएको अथवा पर्दामा हेर्ने कृतिम नाचगानले सन्तोष नभएमा स्वयम् आफैले उपभोग गर्नसक्ने नाइटक्लबहरूको सुविधाहरू पनि उपलब्ध गरिदिएको पाइन्छ । त्यसै यातायात क्षेत्रमा देवताहरूको पुष्पविमानको सद्वामा हवाईविमान उपलब्ध गरिदिएको छ । स्वर्गमा जुन जुन मनोरञ्जन र सुखको उपकरणहरूको धर्मात्माहरूले आशा गरेका छन् त्यो भन्दा विज्ञान अथवा वैज्ञानिकहरूले कम उत्पादन गरेको छैन । त्यस बाहेक वैज्ञानिकहरूले स्वर्गमा उल्लेख नभएका सुखदायक पदार्थहरू उत्पादित गर्दै छन् । यस हिसाबले विज्ञानको उद्देश्य पनि सुखभोग गर्नु नै उद्देश्य भएको प्रष्ट भएको छ ।

वैज्ञानिकहरू आफूलाई धर्मात्मा भन्ने कृषिमुनीहरू र आफूलाई वैज्ञानिक भनी गौरव मान्ने दबै थरिका लक्ष्य सुखभोग गर्नु र विलाशी जीवन बिताउनु लक्ष्यमा आधारित भएको पाइन्छ । यो के हेतु हो एक आ-आपसमा विरोधी सिद्धान्त भएर पनि दुबैको एउटै लक्ष्यमा एउटै उद्देश्य सुखभोग गर्नुमा निहित वैदिकवादिहरू धर्मको नाममा क्रमिकरूपमा स्थूल विषयमा वस्तुदेखि सूक्ष्म विषयको यथार्थ ज्ञान उपलब्ध गर्न अध्ययन गर्दै आयो र मन अथवा चित्त र चैतसिक विषयमा सूक्ष्ममात्र होइन अति सूक्ष्म ज्ञान हासिल गर्न सकेन र ब्रह्माको खास सृष्टि “आत्माको कार्यक्षेत्र भनी कल्पना गरी त्यही छाडियो र पुनः सूक्ष्मतम् मनको क्षेत्रसम्म ज्ञान हासिल गर्न प्रयास गरेन । त्यसै वैज्ञानिकहरूले पनि सूक्ष्म भौतिक क्षेत्रहरूको अध्ययन गरियो । मन अथवा सूक्ष्मतम् चैतसिक क्षेत्रको अध्ययन

भद्रहेहको उपलब्धी हालसम्म प्राप्त गर्न नसकेको कारण तृष्णा उत्पन्न गराई जन्मिरहन्छ, मरिरहन्छ स्वीकार गन्यो । दुबै वैज्ञानिकहरू र वैदिकवादीहरू यसैलाई भवचक भन्छ । बुद्धको सिद्धान्तअनुसार यो एउटै स्थान चैतसिक ज्ञानमा अतिकएको छ । चैतसिक तत्त्व, तृष्णा अथवा संस्कार नाशवान् छ । त्यसकारण दुबैको (विज्ञान र धर्म) को खोजि र लक्ष यसैलाई अहंत्व अथवा निर्वाण भन्दछ । केवल निर्वाण, सुख हुनगएको प्रष्ट हुनगएको छ । यसमा आश्चर्य अहंत्व मात्र विनाशवान् छ, ध्रुव छ, सत्य छ । मान्युपर्ने कही छैन ।

बुद्धले धर्मको लक्ष सुखलाई दिएन् । बुद्धको वैदिक ऋषी मुनीहरू पुनर्जन्मलाई विश्वास गर्दैन् । तर भनाईअनुसार प्राणिमात्रले सुखको आशामा दुःख पुनर्जन्म के को आधारमा, कसरी हुन्छ त्यो प्रष्ट उल्लेख भोगिरहेका छन् । सुख भोगिरहेका छैनन् भोग पनि भएको छैन । कुनै ऋषी कर्मअनुसार जन्म लिनेमा क्षणिकमात्र । यो कसरी ? किनकि यो संसारको नियम विश्वास गर्दै भने कुनै प्राणीहरूको चौरासी योनी क्षणिकमात्र । यसै कारण मानिसको जीवन अथवा जाति मध्ये पालैपालो मरणपछि एक एक अनित्य छ, बदलिरहन्छ । यसै कारण मानिसको जीवन अथवा जातमा जन्मने विश्वास गर्दै । अब पुनर्जन्म सम्बन्धमा पनि क्षण क्षणमा बदलिरहन्छन् । बच्चा, जवान र बुढो जातमा जन्मने विश्वास गर्दै । अब पुनर्जन्म सम्बन्धमा हुन्छ र आखिरमा जीर्ण भएर मर्दै । त्यस्तै देवताहरू वैज्ञानिकहरूको एक धारणा छ त्यो पनि जान्न प्रयास हुन्छ र आखिरमा जीर्ण भएर मर्दै । देवताहरू मात्र होइन, विश्वमा रहेका यावत् गर्दैनन्, प्रमाण नै हुनुपर्दै । पुनर्जन्मका प्रमाण उपलब्ध पदार्थको साथै आकाशमा देख्ने सुर्यहरू, चन्द्रहरू हुनु अति कठिन छ ।

बुद्ध पुनर्जन्मलाई विश्वास गर्दै । मानिस जन्म मरण जन्म मरण गरी असंख्य कल्पदेखि असंख्य योनीहरूमा जन्म लिइसकेको बताउछ । बुद्ध चैतसिक चित्तको तृष्णाको आधारमा प्राणीको जन्म हुने विश्वास गरिन्छ । प्राणीले जति जति राग द्वेष बनाउछ । त्यति त्यति तृष्णाको साथै इर्ष्या बढ्दछ । यस विश्वमा प्राणीहरू तृष्णा र द्वेषको आधारमा प्राणी योनीलाई वर्गीकरण गरेको देखिन्छ । प्राणी मरेपछि आफूले सञ्चय गरेको तृष्णा अनुरूप योनीमा जन्म लिने विश्वास गरिन्छ । जति जति तृष्णा कम हुन्छ त्यति त्यति अहंत्वको निकततम पुरने विश्वास गर्दै । बुद्धको यस पुनर्जन्म सिद्धान्तलाई वैज्ञानिकहरूले हालसम्म विश्वमा नगरेपनि उन्नाइसौ शताब्दीको एक महान रसी वैज्ञानिक लामोनोसावले पदार्थ संरक्षण सिद्धान्तमा एक नया सिद्धान्त प्रतिपादन गरेको छ । त्यो यस प्रकारको छ—“भौतिक तत्त्व संसारबाट नष्ट हुन्छ, न त्यसको उत्पत्ति अभावबाट नै हुन्छ । यो सिद्धान्तले भगवान् बुद्धको पुनर्जन्मको सिद्धान्तलाई प्रत्यक्ष रूपमा नभएपनि अप्रत्यक्ष रूपमा स्वीकारेको पाइन्छ । कसरी ?

जसरी प्राणी त्यस्तै पदार्थ पनि । पदार्थ नाश संस्कार बोकेर जान्छ । अर्को जन्ममा त्यही संस्कार हुदैन भने प्राणीमात्र कसरी नाश हुन्छ । किनकि यी लिएर कुनै अर्को प्राणीको रूपमा जन्म हुन्छ र तृष्णा पदार्थ र प्राणी ब्रह्माको सृष्टि होइन प्रकृतिको सृष्टि होइन । उत्पन्न गराउछ । तृष्णाको कारण संस्कार, संस्कारको प्रकृति कसैलाई मुलैजा गर्दैन, दया गर्दैन ।

डाइनासोर संसारबाट बिलायो । त्यसको मतलब सबै प्राणी प्रजाति नै संसारबाट बिलायको हैन । के भयो ? त्यसै अर्को प्रजातिं बढेको छ कि ? मानिस पनि प्राणीको प्रजातिहरू मध्ये एक प्रजाति हो । मानिसको जनसंख्या अत्यधिक बढेको छ । त्यसको मतलब अरू प्राणीको नाश पनि भएको छ कि ? अवश्य ! बुद्धको निर्वाण सिद्धान्तअनुसार प्राणी घटन पनि सक्ष तर नगन्य मात्रमा । किनकि हरेक प्राणीले निर्वाण हुनसक्दैन केवल मानव मात्र । मानवमां पनि लाखौ करोडौमा एक दुई जनामा मात्र । बुद्धले अहंत् बन्ने, मार्ग प्रतिपदा गच्छो । बुद्धको जीवनकालमा लाखौ लाख व्यक्तिहरू अहंत् बने । बुद्धपछि यसको गति अतिक्रम हुई गयो । दुईचार शताब्दीपछि अहंतहरू दुलभ भयो । यस सम्बन्धमा विशुद्धिमण्डग्रन्थमा भिक्षु बुद्धघोषद्वारा व्यक्त गरेको यस उद्गारलाई यहाँ स्मरण गर्नु अतिउपयोगी सिद्ध हुनेछ । यो यस प्रकारको छ- दुःख मात्र छ, दुःखलाई अनुभव गर्न जान्ने क्योही छैन निर्वाणमा पुराने पुरुष छैन । निर्वाणतिर जाने आचरण मात्र छ, निर्वाणतिर जाने छैन ।

निर्वाण दुर्लभ छ, यो वैज्ञानिक सिद्धान्त विपरीत छ, वैज्ञानिक सिद्धान्त विपरीत मात्र होइन, प्रकृतिको नियम अनुकूल पनि छैन किनकि यस सिद्धान्तले मानिसको संस्कारमात्र होइन जन्म, मरणबाट नै मुक्त गर्दछ । यो निर्वाण मार्ग एक दुइ युगमा आख्यान हुन्छ । त्यो आख्यान गर्ने महामानव विश्वकै गुरु हुनेछ । विश्वको यावत् प्राणी देवमनुष्य आदिको गुरु भएको कारण बुद्ध भनेको हो । बुद्धले देखाएको मार्गमा जाने व्यक्ति अहंत् बन्ध, हिजो बन्यो, आज पनि बन्नेछ । यो एउटा सिद्धान्त हो । यो एउटा विज्ञान हो ।

बुद्धले जसले चार स्मृतिप्रस्थानको लगातार आचरण गरिरहो उसले बढीमा ७ वर्ष, कममा ७ दिनको अवधिमा निर्वाण वा अनागमीपद प्राप्त गर्नेछ भन्नुभएको छ । त्यो अवधि कम र बढी अवधि आ-आफ्नो संस्कारअनुसार हुने बताएको छ । त्यो चार स्मृति प्रस्तान भनेको कायानुपश्यना, वेदनानुपश्यना, चित्तानुपश्यना, र धर्मानुपश्यना हुन् ।

बुद्ध निर्वाण मार्गको साथ साथै यस मार्गमा लागेको व्यक्ति र जनसाधारण व्यक्तिको अन्तर पनि

"सल्ल सुत्त" मा प्रष्ठ गरेर देखाउनुभएका छ । यस सूत्रमा उल्लेख भएअनुसार हाम्रो जीउमा विभिन्न कारणबाट दुःख उत्पन्न हुन्छ । वेदना उत्पन्न हुन्छ । त्यो मार्गमा लागेका व्यक्तिहरू र मार्गमा नलागेका दुबैले भोगनुपर्छ । तर मार्गमा लागेका जनसाधारणले दुःखकै कारणले डरले चित्त पनि असन्तुलन हुन्छ डराउछ । यस दोहोरो दुःख भोगछ । तर मार्गमा लागेका व्यक्ति भौतिक शारीरबाट उत्पन्न भएको दुःख भोगछ । तर त्यसको कारणले पैदा गर्ने डरबाट हुने अर्को चैतसिक दुःख भोगदैन । दोहोरो दुःख भोगदैन यदि अहंत् हुन्छ भने ।

बुद्धले प्रतिपादन गरेको यो मार्ग वैदिक मार्ग मात्र पनि होइन, विज्ञान मार्गमात्र पनि होइन, त्यसै प्रकृतिमात्र पनि होइन । यो मार्ग सबै मार्गको समन्वयको आधारमा खडा भएको छ । यो मार्ग अति गम्भीर तथा सर्वकालिन छन् । यो मार्ग अति सरल तथा पारदर्शीय पनि छन् । यसकारण यो सरल छ । यस मार्गमा खास गरेर शील समाधिको निर्देशन दिएको छ । प्रज्ञा ज्ञान आफ्से आफ स्वतः उत्पन्न हुने प्रावधान छ । यस धर्मको यो नै एउटा विशेषता हो । यो मार्ग यसकारण पारदर्शी छ । यस धर्ममा कुनै उच्च नीच, ज्ञानी अज्ञानी, धनी, गरीब, जातपात आदिको भेद छैन सबै समान छ । व्यवहारमा र योग्यतामा पनि । यहाँ धनी गरीब पढेको नपढेको आधारमा योग्यता छुटाउदैन । संस्कारको आधारमा छुटिन्छ । तर व्यक्तिको संस्कार देखन सक्दैन, जान्ने सक्दैन । यो मानवको आपनो गुण हुने संस्कारले ढीलो ढाडो मार्गफल दिलाउनेमा महत गर्दछ । यो मार्गमा आफै लाग्नुपर्छ । आमाबाबुले भनेको सनातनदेखि आएको गुरुले भनेको ग्रन्थमा लेखेको आदि कारणले यो मार्गमा नलागीकन स्वविवेकमा गहण गर्नु वा नगर्नु भनी बुद्धले बताउनुभएको छ ।

लिच्छविकालमा नेपालमा मूर्तिकलामा बौद्ध र बोधिसत्त्वको मूर्ति मात्र बन्ने हुनाले विष्णु र पशुप्रतिको मूर्ति बनाउन भारतबाट शिल्पकार बोलाउनु परेको थियो ।

संघमित्रा

॥ चन्द्रकाजी शाक्य

"यो जीवन के कामको लागि, यसको प्रयोजन के छ, अर्थ के छ ?" संघमित्रा संधै, यही सोचने गर्दथिइन् । बुबाको साथ रहनाको कारण तिनलाई पण्डितहरू, विद्वानहरू, दार्शनिकहरूका नजिक बस्ने र ज्ञान-चर्चा सुन्ने अवसर बचपनदेखि मिल्दै आएको थियो । यौवनको बन्धनरहित आवेग र रंगीन कल्पनाशीलताका मादक मधुरिमाको बीच पनि अवसर तिनी प्रस्तुत भई उठ्छिन्, उढिग्न भई उठ्छिन्, विरक्त भई उठ्छिन् । पिता स्वयं उदार, धर्माश्रमी व्यक्ति थिए । परन्तु संघमित्रालाई वैराग्यको पथमा जान दिनको लागि प्रस्तुत थिएन । उनको र महारानीको चिन्ता तब केही कम भयो जब लडकीको हात पहेलो हूदै गयो र अग्निब्रह्म जस्ता योग्य वर उनको छोरीको लागि प्राप्त भएको थियो । संघमित्रा पनि अब बढी गम्भीर तथा अचञ्चल हुन थालिन् । हुन त तिनी चञ्चल नै कहिले थिइन् र !

अग्निब्रह्मले संघमित्रालाई आफ्नो पत्नीको रूपमा पाई आफ्नो भाग्य सुधारेका थिए । बडो सुन्दर जोडी थियो । शील, स्वभाव, शिक्षा, स्वास्थ्य, रूप, गुण सबैमा संघमित्रा अपूर्व, अद्वितीय थिइन् । अशोक र महादेवीले अत्यधिक चिन्ताका साथ तिनको लालन-पालन गरेका थिए । साधु-सन्तहरू, विचारकहरू, दार्शनिकहरूका सत्संगतको कारण तिनको विचारमा निखार आएको थियो । तर तिनमा जुन चारित्रिक दृढता थियो, जुन सत्यनिष्ठा थियो, जुन शालीनता थियो त्यो त निश्चित रूपले परमप्रिय बुबा अशोकको देन थियो ।

त्यस दिन आकाशमा भरपूर जून छाइएका थिए र मादक गन्ध मण्डित वायु सुस्तरी सुस्तरी बहिरहेको थियो । संघमित्रा बगैँचामा एकतिर स्फटिकको पोखरीको डिलमाथि बसी लहरहरूसित खेलिरहेकी थिइन् । सानो तलाउमा नयाँ स-साना लहरहरू उठ्छन् र डबेर जान्छन्, केरि नयाँ लहरहरू उठेर आउछन् । लहरहरूका यी अनन्तताले नै तिनलाई मोहित पारिरहेको थियो । जीवन अनन्त छ, अनादि छ, अनश्वर छ । फोक्काहरू उठ्छन्, नष्ट हुन्छन्, लहरहरू आउछन्, जान्छन् । तर अनन्त धाराका क्रम

टुट्दैन ! धाराको यो अटूटता नै जीवन हो । जीवन प्रवाहमान छ, गतिशील छ ।

कसैले आएर पद्धाडीबाट तिनको आखा बन्द गरिदिए । तिनी ज्वस्तिक्तु, सम्झिन् बल्ल प्राण आयो । आखा खुल्दा त उनको सामुन्ने सदा जै मुस्कुराएको चेहरा देखापन्यो । उसले सोध्यो, "के हेरिरहकी थिई, यत्तिको निमग्नताका साथ ?"

"लहरहरूका सतत उठ्दै - गिर्दै - उठ्दै गरेको प्रवाहमान क्रम ।" मीठो मुस्कानका साथ तिनले भनिन् । "यी लहरहरू कति चञ्चल छन् । कति गतिमान छन् । जीवन यस्तै न हो ?"

"हो, त्यसमा उतारचढावको क्रम बनिरहन्छ चक्रनेमिकमेण त्यसमा एकरसता छैन, समरसता छैन । विभव - पराभव, विजय - पराजय, आशा-निराशा, शान्ति-अशान्ति सबै त्यसमा क्रमगत रूपले आइरहन्छ । हामी हरक्षण जीवित हुन्छौ । हरक्षण मर्दछौ । क्षणहरूका यी क्रम नै जीवन हो ।" अग्निब्रह्मले त्यसरी नै मुस्कुराई भने ।

अग्निब्रह्मले संघमित्रालाई आफूकहाँ खिचेर बसाए र संघमित्रालाई उसले यसरी खिचेको धेरै मज्जा लागेको थियो । आकर्षण, गुरुत्वाकर्षण र किञ्चित बल प्रयोगका अन्योन्याश्रित सम्बन्ध यी सबै के हो, कस्तो हो, किन हो ? बल, शक्ति, पौरुष । संघमित्रा प्रणय-जनित आल्हादका त्यस मधुर बेलामा रहेपनि यिनै गुत्थिहरूमा फैसिन्द्धिन् । अग्निब्रह्मले संघमित्राका यस मानसिक उलझनलाई लक्ष्य गरी लिएका थिए र भने "जान देऊ, यस दार्शनिक भूल-भूलैयाहरूलाई । आऊ, हामी यस क्षणलाई स्वर्गोपम सुख-आनन्दको उपभोग गरौ । अगाडीका क्षणहरूका चिन्ताले के होला ? जुन व्यतीत छ-अतीत हो, उसलाई पनि याद गरेर के गर्दौ ? रानी, जीवनको हरक्षण मूल्यावान् छ । तिमी हामीलाई यो सुअवसर मिलेको छ आनन्दको, वैभवको, ऐश्वर्यको उपभोग गर्नको लागि आऊ, आकाशको चन्द्रमालाई साक्षी राखी हामी आनन्दतिरेकमा विभोर होओ, एकाकार होओ, अभिन्न होओ, संधैको लागि, संधैको लागि ।"

अग्निब्रह्मको काखमा संघमित्रालाई धेरै सुख मिलेको थियो । समर्थ, शक्तिशाली पुरुषको काखमा नारीलाई सदैव सुख मिल्दै आएको छ । संघमित्रा अघाइन् । तिनको त्यो क्षण कर्तिको मादक थियो, मोहक थियो । स्वप्नसरीखा त्यो सत्य करि मध्यर थियो ।

लकाका अधिपतिले रत्नाभूषणहारू सहित आपना चार दूतहरूलाई समाट अशोककहाँ पठाएका थिए । पाटलिपुत्र आई उनीहरूले समाटलाई ती उपहारहरू भेट गरे । समाटले पनि अनेकानेक बहुमूल्य बस्तुहरू लंकाधिपतिकहाँ पठाइए । उपहारका अन्य बस्तुहरूका साथे गंगाजल पनि थियो । त्यो गंगाजल अभिषेकको समय काममा आउँदथ्यो ।

यसपछि अशोकका छोरा महेन्द्र लंकामा धर्मप्रचारको लागि पुरी । देवानंप्रिय तिसले महेन्द्रलाई अभिनन्दन गरे । लकाका समाट र चालीस सहस्र-जनसाधारणलाई महेन्द्रले बुद्धधर्ममा दीक्षित गरे । यसपछि राजाको सानो भाईका स्त्री सानुलाले आपनी पौचसय सहेलिहरूलाई साथमा ल्याई भेनेन्द्रको उपदेश सुने । उनीहरूले पनि संघमा सम्मिलित हुने इच्छा प्रकट गरिन् । महेन्द्रले असमर्थता प्रकट गरी सल्लाह दिए कि उसको सानी बहिनी संघमित्रालाई यस कार्यको लागि आमन्त्रित गरोस् । महेन्द्रले भने "समाट, मेरो बुबा देवानंप्रिय अशोककहाँ एक आवेदन पत्र पठाउनु र भन कि ऊ संघमित्रालाई बोधिवृक्षको दाया हाँगाका साथ यहाँ पठाई देउ । जब तिनी थेरी यहाँ आउलिन् अनि यी सबै स्त्री स्त्रीहरूलाई दीक्षा देलिन् । लंकाका समाटले आपनो प्रतिनिधिलाई केरि समाट अशोककहा पठाए । संघमित्राले प्रब्रज्या ग्रहण गरिसकेकी थिइन् । गृहस्थ आश्रम तिनले छोडी सकेकी थिइन् । पति अग्निब्रह्मको अगाडी जब यो प्रस्ताव आयो तब त्यसले भनेका थिए कि "मलाई यसमा के आपति हुन सक्तछ ? संघमित्रा प्रबुद्ध, सुबुद्ध नारी हुन् । तिनलाई केही पनि बताउने, सम्भवउने आवश्यकता छैन । उनी जे गर्धिन् उचितै गर्धिन् ।"

जब संघमित्रा अगाडी आइन् त अग्निब्रह्मले तिनको कपाल चुमिलिए, टाउको सुमसुम्याए, पीठद्वय पथपाएर आशीर्वाद दिए । दुबैका ओखा रसाए "यति जानन्द नै ठूलो थियो हाम्रो जीवनमा रानी !" अग्निब्रह्मले यति नै भन्न पायो ।

"व्यक्तिगत आनन्द, व्यक्तिगत सुखसित नै तपाईंको तात्पर्य हो नि, तर म जुन मार्गमा गइरहेकी छु, त्यो सबैको सुख मंगलको मार्ग हो । तथागतको मार्ग मानवताको कल्याणको मार्ग हो, त्यसैमा गइरहेकी छु, देव ।" यति नै भनिन् संघमित्राले । तिनी अरू केही भन्न चाहेकी थिइन् तर कुनै संकोचको कारण तिनको बोली ध्याप्प भए । अग्निब्रह्म संभालिसकेका थिए, त्यसले भने "अरू केही भन देवी, आज तिम्रो कुरा धेरै नै सुन्न मन लागिरहेछ । यसपछि फेरि यस्ता सुअवसर मिल्दैनन् ।"

संघमित्राले भन्न लागिन्, "आर्यको सामु नै भन्न पनि मलाई संघे संकोच लागदछ । तर आज त्यो संकोच हटी गयो । सानैदेखि बुबाले मलाई धर्म र उदारता, प्रेम र त्यागतिर उन्मुख गर्नुभएको थियो । खड्गलाई पूजा त म गर्दैयो ।" तर बुबा भन्नुहन्थ्यो, "छोरी, राजधर्मको निर्वाह गर्नको लागि खड्गको उपयोग गर्नैपर्दद्ध । तर राजधर्मभन्दा पनि ठूलो अरू एक धर्म छ मानवधर्म । त्यसको निर्वाह गर्नको लागि दिया, करुणा, संवेदनाको अनिवार्य आवश्यकता छ । अर्काको दुःख निवारण गरी दिनुभन्दा ठूलो अर्को धर्म छैन । धर्मराज्य भन्दा ठूलो कुनै साम्राज्य छैन । अहिंसा भन्दा अर्को ठूलो कुनै शास्त्र छैन ।" बुबाका यी कुराहरू सुन्दर्थे, अनि गुन्दर्थे । ठूली हुदै आएपछि शारीरले आपनो धर्म माथि बल दिइन् । तपाईंको दर्शन भयो, सान्निध्य प्राप्त भयो । क्षणभरको लागि भए पनि सबै मिल्यो - अब केही पनि पाउनुपर्न बाकी रहेन तर फेरि लाग्न लाग्यो, यो त स्वार्थान्धता हो । सारा संसारमा व्याप दुःख, पीडा, भय, त्रासबाट मुख मोडेर व्यक्तिगत सुखको मोहमा डुबीरहनु उचित लागेन । मन विह्वल हुन लाग्यो । यसको अतिरिक्त बुबाको कलिंग विजयको घटनाले दुबैजना उहालाई र मलाई झटका लागेको थियो । उहाँ विरक्त हुनुभयो, धर्मको मार्गमा निस्कनुभयो । मेरो लागि पनि अब यही मार्ग रहेको थियो । मेरो मनमा भयानक संघर्ष चलिरहेको थियो । अवसर पाउने बित्तिकै तपाईंलाई भन्दू भनी सोच्ने गर्दद्धु । कहिले कहिले केही कुरा त भन्ने गर्दथ्ये तर खुलस्त सारा कुराहरू भन्ने साहस ममा कहिल्यै आएन - म जान्दछु देव, मेरो यस निश्चयको कारण तपाईंलाई कष्ट होला, आजीवन कष्ट होला, तर बहुजनको कष्टको सामु तपाईं हाम्रा यी निजी कष्ट के छ ? यही सोचेर मैले आफूलाई

सम्हालेकी छू । तपाईं अनुज्ञा दिनुस, आशीर्वाद दिनुस् कि यस मार्गमा म निरन्तर लागिरहूँ ।”

अग्निब्रह्म मन्त्रमुग्रध भएर संघमित्राको कुरा सुनिरहे । अन्तमा—“भगवान्‌ले तिम्रो यात्रा सफल गरोस्” यति नै भन्न सक्यो । “शिवास्ते पथानः सन्त !”

देवान्प्रिय अशोकले पनि एकचोटी आफुले बनाउन लगाएका समस्त विहारहरू हेरेर प्रसन्नतापूर्वक आचार्यहस्तिसंस्थे, “भन्ते, भगवान्‌को समयदेखि आजसम्म को को सर्व महान दानी भए ?”

मोरगलिपुत्रले उत्तर दिए, “कल्याणमय भगवान्‌को समयमा पनि तपाईं जस्तो दानी निस्केको थिएन् ।”

अशोकले सोध्यो, “के म बुद्ध शासनको योग्य हुन सक्छु ?”

उत्तर मिल्यो, “तिमी धर्मको उपकारीको रूपमा अद्वितीय छौ । तर जो कोही व्यक्ति आपनो छोरा, छोरीलाई पनि प्रब्रज्या ग्रहण गराउन सक्छ, अनि उ दायक मात्र होइन धर्म शासनको योग्य पनि हुन सक्छु ।”

अशोकले आपनो मनमा निश्चय गरीलियो कि महेन्द्र र संघमित्रालाई भिक्षुवर्गमा सम्मिलित गराउने । संघमित्रा भिक्षुणीको रूपमा प्रसिद्ध भइन् र जब लकाको सम्प्राट्को प्रतिनिधि मण्डल महाअरित्थको नेतृत्वमा आए र बोधिवृक्षको हाँगा र संघमित्राको माग गर्दा त एकचोटी त अशोक विचलित भए । तिनलाई आपना औखाबाट टाढा गर्नु यति टाढा पठाउन उनलाई कसरी सहा होला । संघमित्रामा त उनको प्राण बस्त्यो । तिनी नै त उनको सुनचरी थिइन् । तर संघमित्राले दृढताका साथ काम लिइन् र भनिन्, “बुबा मैले जीवनभर तपाईलाई कष्ट दिए । यस समय पनि पीडा पुन्याइरहेकी छु, तर दाज्यूको वचन गुरु हो । उहाँ प्रब्रज्या ग्रहण गर्नेहरू पनि त अनगिन्ती छन् । मलाई उहाँ जानुपर्दै । हजुर प्रसन्नतापूर्वक अनुज्ञा प्रदान गर्नुहोस् ।”

आखाका आसु पुछ्दै महादेवीले पनि भनिन्, “बुद्धकाजको लागि गइरहेकी छिन् । पठाई दिनुहोस् ।”

अनि, “धर्म सरण गच्छामि,” “बुद्ध सरण गच्छामि,” “संघ सरण गच्छामि” का पवित्र गुञ्जायमान

पाठ उच्चारणका बीच जुन समय छुङ्गामाथि संघमित्रा बसिन्, त्यस समय महादेवी, अग्निब्रह्म र देवानप्रिय अशोकको वरदानी हात माथि उठिगयो । गंगाका छालहरू माथि तैरिई छुङ्ग चले । भिजेका नजरहरूले संघमित्रा माता, पिता र पतिलाई हेरिरहिन्, जबसम्म तिनले देख्न सकेकी थिइन् । किनाराबाट टाढा टाढा हुई गए ।

देश छुटिरहेको थियो, सम्बन्धी, स्वजन छुटिरहेका थिए । तर लागिरहेको थियो कुनै ज्योतिर्मय बाहुले संघमित्रालाई आफुतिर तानी लगिरहेछ ।

संघमित्रा बुद्धको शरणमा थिइन्, बुद्धको मार्गमा गड्डरहेकी थिइन् । ☆

(ज्ञानमाला)

त्रिरत्न सेवा (नमो बागिश्वराय)

अनु: - दिव्यरत्न तुलाधर

ओम् नमो त्रिरत्न भनी स्तुति गर्दै सेवा गच्छौ हे लोक जन हो ।

नरको आयु उर्लदो नदीपै रथि नरक बास हुन्दै ।

नरजन्म बेला धर्म कर्म नगर्ने पछि नरक बास हुन्दै ॥

मोहबस मायाले छोपी चाहिने धर्म नै ओखाले नदेल्ने भो ।

मोक्ष पाउन परहित गरी परलोक निमित्सुधार्नु पन्यो ॥

बालखमा खेले घै प्रौढ हुदा पनि अलसीले बिताई हाल्यौ ।

बाध्यता भई आखिर आपना जे छन् सबै छोडी जानु छ संज्यौ ॥

गिरिवर गोपुच्छमा प्रवेश हुनु भो धर्मधातु श्री स्वयम्भू ।

गिर्नु होइन अर्थात् सुखावतीमा पुरन प्रभूको सेवा गर्नु ॥

शोभा दिन्दू स्वर्ग ताक्न यह लोक भन्दा धर्मको हैसियतले ।

शोभाकै निमित्सुहिलेदैख नै धर्म गरौ परलोक सुधार्ने ॥

राग बेलैमा नद्योद्दा बैस बित्दा अलसीले छोइहाल्ने हुन्दै ।

रागले होइन मनुष्यको जन्म, पाउँछ आपनै कर्मले मात्र ॥

यत्न गरे पनि बसन पाउने होइन, आखिर लगी नै हाल्यै ।

यमलाई रोक्ने आमा-बाबुपनि छैन, नत धनै लान सक्छ ॥

भक्तको आशा पाप क्षय गरी, शरण विरत्नको चंरणमा ।

भन्नेको भूलमा क्षमा राखी, बास पाउँ सुखावति भुवनमा ॥

'धर्मदूत'- भिक्षु अमृतानन्द

भिक्षु बोधिज्ञान

भिक्षु अमृतानन्द (ने. सं १०३१-१११०)^१

आधुनिक युगाय् नेपालय् स्थविरवाद बुद्धधर्म प्रचार प्रसार यानाविज्याःपि भिक्षुपि मध्ये भिक्षु अमृतानन्द छ्वङ्मह नं प्रमुख व्यक्ति खः। नेपाःया तानसेन, भोजपुरया नापं स्वनिगःया आपालं थासय् बुद्धधर्मया प्रचार यानाः नं बुद्धधर्मया बारे अप्पो सफू च्चयाथका-विज्याःम्ह भिक्षु अमृतानन्द नेपाल व अन्तराष्ट्रिय क्षेत्रय् तकं यक्व प्रसिद्धि दुम्ह व्यक्तित्व खः।

गौतम बुद्धया जन्मस्थल लुम्बिनी उत्तरपाखे लाःगु तानसेन नगरय् ने.सं. १०३१ य् जन्म जुयाः १८ देया उमेरय् भारतया कुशीनगरय् १९३८ अगष्ट २ खुन्हु भिक्षु चन्द्रमणी महास्थविरया उपाध्यायत्वय् श्रामणेर प्रव्रजित जुयाविज्यात्। प्रबज्यालिपा गुरुं छुं महिना बुद्धापाका भिक्षुया सत्संगत यायेमा: धकाः कालिम्पोडय् च्चनाविज्यानाच्वङ्मह भिक्षु महाप्रज्ञायाथाय् छवया-विज्याःगु खः। वि. सं. १९९३ पौष महिनापाखे धर्म प्रचारया निमित्तं श्रामणेर अमृतानन्द कालिम्पोडं दार्जिलिड जुयाः न्यासि विज्यानाः हे भोजपुर विज्यात्। छुं दिं लिपा ध्यकः विज्याःम्ह भिक्षु महाप्रज्ञा व श्रामणेर अमृतानन्दपिनि कुतलं धर्म प्रचार जुया वःलिसे मनूतय्गु जमघट नं अप्ययावल। थुकथं मनूतय्गु जमघट खनाः न्हापा नेपाल निष्काशित यानातःम्ह खः धैगु सीका: अनया बडाहाकिमं वसपोलपित भोजपुर जेलय् कुना: देश निकाला याःगु खः।

देश. निर्वासनं लिपा श्रामणेर अमृतानन्द विभिन्न राज्यया कलाकृति, सुन्दर प्रतिभा स्वस्वं उगु हे दैय् त्रिपिटक पालि साहित्य अध्ययन यायेत कलंकत्ता जुयाः बर्मा विज्याःम्ह वसपोल छुं महिना च्चना: श्रीलंकाया प्रशिद्ध वजिरारामय् च्चविज्यात्। अन हे सन् १९४० जनवरी २५ खुन्हु उपसम्पन्न जुयाविज्यात्।

भिक्षु अमृतानन्द पालि साहित्य अंगेजी व सिहली भाषाया उच्च शिक्षाय् पारंगत जुयाः त्रिपिटक आचार्य जुयाविज्यात्। अनलिपा सन् १९४२ या अन्त पाखे थःगु मातृभूमिइ बुद्धधर्म जागरण हयेत स्वदेश

वयाः स्वयम्भू किम्दोल विहारय् च्चनाविज्यात्। बलय् अन भिक्षु धर्मालोक च्चनाविज्याना च्चंगु खः।

स्वनिगलय् प्यम्ह राजनीतिज्ञपित फासी व्युगु अले यक्व जनतापिन्त जेलय् कुनातःगु ग्यानापुसे च्चंगु वातावरणय् नं डर वाशया छुं परवाह मयासे स्वयम्भू पर्वतस्थानय् कार्तिक लच्छियंक सुथय् सुथय् धर्मदेशता शुरू यानाविज्यात्। द्वलहं मनूत मुनेगु ज्या जुल। धर्म उपदेश समाप्तिया अवसरय् प्यम्ह भिक्षुपिसं चच्छियक अहोरात्र महापरिव्राण पाठ यानाविज्याःगु खः। थुबलय्-निसे नेपाःया बौद्धपिके तःधंगु जागृतिया लहर वल।

लिसे वसपोल थःगु नेपालभाषां विरत्न वन्दना, पाठ्य सूत्र, धर्मपद, संक्षिप्त बुद्ध जीवनी व गृह विनय आदि सफूत प्रकाशित यानाविज्यात् तर उपि फुक सफूत श्री ३ जुद्ध शम्शेरया सरकारं जफत यानाविल।

२००१ श्रावण महिनाय् नेपालय् वर्षावास वितय् यानाविज्यानाच्वंपि द म्ह भिक्षु श्रामणेरपित देशं निर्वासन याःबलय् भिक्षुपि सारनाथय् मैविज्यात्। उबलय् भिक्षु अमृतानन्द सारनाथय् च्चनाविज्यानाच्वंगु खः। अनहे भिक्षु चन्द्रमणी महास्थविरया अध्यक्षताय् गठन जूगु 'धर्मोदय' सभाय् वसपोल सचिव पदय् च्चना: ज्या यानाविज्यात्। अले भारतय् गुल न बौद्ध संस्थात दु इमिके भिक्षुपि निष्काशित जूगु बारे नेपाल सरकारया विरोध यायेत थेरवादी बौद्ध देशय् पौ छवयाः अपिल यानाविज्यात्। पूज्य नारद महास्थविरया नेतृत्वय् छगु शिष्मण्डल नेपाः विज्यायेत अनुरोध यानाविज्याःम्ह नं वसपोल खः। नेपालय् श्री ३ पदाशम्शेरं राज्य यानाच्चवलय् नेपाः लिहाविज्याःम्ह वसपोल आनन्दकुटीइ धर्मदेशना याके बीगु अनुमति क्याविज्याःम्ह वसपोल हे न्हापांम्ह महास्थविर खः।

प्रवासित नेवा: बौद्ध मार्गीपिनि नेताया रूपय् वसपोल प्रतिनिधि मण्डलया छ्वङ्मह दुजःया हैसियतं प्रधानमन्त्री पदाशम्शेरलिसे नापलायेगुली नं भाग क्याविज्याःगु दुसा बौद्ध भिक्षुपित खःगु मखुगु आरोप लगे यायेगु व सास्ती बीगुयात रोके यायेगु व नेपालभाषाया सफूत नेपाल दुने हयेत तयातःगु प्रतिबन्ध हट्य् यायेगु वचन नं वसपोल प्रधानमन्त्रीपाखे क्याविज्यात्।

^१ "नेपाल भाषाया विकासय् 'धर्मदूत' पविकाया योगदान" शोध ग्रन्थया च्चमिपिनि परिचय मध्ये वसपालेया नं परिचय वियातयागु खः। व हे अंशयात न्हाव्ययाच्चना।

वि. सं. २००३ निसें आनन्दकुटी विहारय् सिद्धार्थ गौतमया बारे सीकेमाःगु बाध्यता खः। च्छनाविज्ञानाच्चम्ह वसपोलं बेलावखतय् धर्मावलम्भीपिनि सर्वसाधारण नेपालीया लागि थ्व थुकिं हे याउसे निम्ति धार्मिक प्रवचनया रवसाः रवयाः देशवासीपिनि अःपुसेच्चंक कायेगु अवस्था मदु। थ्व परिवेशद् पहान विचय् बौद्ध दर्शनया प्रचार प्रसारय् सक्रिय योगदान पालि साहित्य मन्थनयानाः उकी दुगु विविध विषयभ् यानाविज्ञात्। युजाःगु प्रवचनया ज्वलय् वसपोलं ज्ञान प्रचलित नेपाली व नेपालभाषा साहित्यय् उपस्थित न्यनामिपिनि गुलि गुलि धार्मिक न्हासःतय नं याउक यायेगु महत्त्वपूर्ण ज्या भिक्षु अमृतानन्दं शुरु यानाव्याख्यान यानाविज्ञाःगु दु। भिक्षु धर्मालोकं विज्ञात्। छगू महत्त्वपूर्ण विद्या थक्याविज्ञात्। न्हाकाविज्ञाःगु ज्यायात न्होने यंकुसे भिक्षु अमृतानन्दं वसपोलं नेपालीतय् लागि साहित्यया लुखा चायेका-प्रकाशनया व्यवस्थाय तःधंगु कुतः यानाविज्ञात्। विज्ञात्। वसपोलया ५२ गू नेपाली भाषां च्वया वसपोलया कुतलं ज्ञानमालाया निगूगु संस्करण लिसें विज्ञाःगु बौद्ध ग्रन्थया धुकू दु। अथे हे नेपालभाषां २३ नेपालभाषाया यच्छ्रो हे धार्मिक सफूत छापय् जुल। गू व अंग्रेजी ३ गू महत्त्वपूर्ण सफूत प्रकाशित जुगु दु। वसपोलं थःगु जीवनकालय् नेपालभाषा, नेपाली व वसपोलया चीचीहाकःगु लेखत ला धयां मव्या। मुख्य अंग्रेजी भाषाया ६० गूति सफू च्वया: प्रकाशित यानाः वसपोलया बौद्ध ग्रन्थ नेपाली साहित्यय् छगू मेगु यानाविज्ञात्। उकी मध्ये धम्मपदया नेपालभाषाय् हे कक्ष तयार यायेत सफल जूगु दु। नेपाली भाषाया माध्यमं बौद्ध ज्ञान अध्ययन याइपि जिज्ञासुपिनि लागि थ्व छगू अमूल्य निधि हे जूगु दु। थुकिं नेपाली साहित्यया फरिमाण थक्याव्युगु जक मखु नेपाली साहित्यया उपादेयता व गौरवय् न्हायने बहःकथं अभिवृद्धि जूगु दु। उकिं नेपाली समाज नेपाली व नेपालभाषा साहित्य भण्डार वसपोलप्रति न्हाबलें ऋणी जुयाच्चनी।

बैशाखपूर्णिमाखुन्हु बौद्ध कर्मचारीपिन्त जक जूसां विदा बीत मोहनशम्शेरया वचन कायेगु (सन् १९४८), सारिपुत्र मौद्भूत्यायनपिनि अस्तिथातु हेयेगुली राजकीय सम्मान बीकेगु सन् १९५२ बैशाखपुन्ही खुन्हु जुजु श्री ५ त्रिभुवन नेपाल अधिराज्यभर सार्वजनिक छुट्टी घोषणा याके बीगु सन् १९५६ य श्री ५ महेन्द्र लुम्बिनी सवारी जूबलय् अधिराज्यभर बैशाख पूर्णिमाया दिनस परम्परानिसें चलय् जुयावःगु पूजा बाहेक हिंसा याये दैमखु धका: अभ्ययदानया घोषणा याके बीगुली वसपोल भिक्षु अमृतानन्दया तःधंगु ल्हाः दु।

नेपाली भिक्षु श्रामणेरपि संगठीत जुयाः न्हाः वनेत वसपोलया नेतृत्वय् अखिल नेपाल भिक्षुमहासंघ स्थापना जुल। अथे हे आनन्दकुटी विचापीठ न स्थापना जूगु जुल। बुद्धधर्म प्रचार प्रसारय् रवाहालि व योगदान वियाविज्ञाःगुया कदर स्वरूप थी थी देसं वसपोलयात विभिन्न उपाधित देख्नाताःगु दु।

वास्तवय् बुद्धकालया ज्ञानया धुकू मागधी भाषाय् मुनाच्चंगु खः। मागधी भाषा बुद्धकालीन लोकप्रिय भाषा खः गुकियात पालि नं धाइ। अथे जुयाः पालि भाषासम्बन्धी ज्ञानया कमि जूगुलिं नेपाली मात्रया लागि उगु बहुमूल्य धुकू बन्द हे जुयाच्चंगु खः। उकिं हे हिन्दी व अंग्रेजी भाषाया माध्यमं नेपाली नेपालया हे नेपालीभाषां न मथूपिनि लागि अंग्रेजी भाष-

भाषाया ख्यू बुद्धधर्म कटर मखु। स्वयं भगवान् बुद्ध उबलयया शिष्टभाषा संस्कृतयात बुद्धधर्मया माध्यम भाषा यानाविमज्ञासे जनभाषा मागधी धालसां पालियात बुद्धधर्मया माध्यम भाषा यानाविज्ञात्। थुबलय् केवल खिल्हाबलहा जक याइगु पालि भाषायात हे थः नालाविज्ञात्। थ्वयां लिपा बुद्धधर्म छगूजक भाषाय् सीमित मजूसे संस्कृत भाषाय् न बुद्धधर्म च्वयेगु यात। थःथःगु देशभाषां बुद्धधर्मया बारे च्वया यकीबलय् यक्वसित थ्वीके फै धैगु सीका: भिक्षु अमृतानन्द भाषाया विषयय छगू हे जक भाषा धका: कुका च्वनाविमज्ञाःगु। वसपोलं दकलय् न्हापां थःगु मांभाय् नेपालभाषां सफू च्वयाविज्ञात्। वसपोल नेपालभाषाय् गुलि च्वयाविज्ञात्। थ्व म्हो मखु नेपालभाषा थूपिनि अपेक्षा नेपालीभाषा थूपि हे अधिक संख्याय् दु। नेपालीभाषां च्वत धाःसा बुद्धधर्मया बारे सीके थुइकेगु इच्छा दुपि आपाःस्यां थुइके सीके फइ धयागु अभिप्रायं हे जुइ लिपा भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरपाखे नेपालीभाषाय् आपाः सफू पिहावल।

च्वयाविज्यात् । वसपोलया लहाः थ्व स्वतां भाषाय् उलि ह न्त्वाः ।^१

धार्मिक क्षेत्र्य् ला भिक्षु अमृतानन्दया अनुपम देन अनुकरणीय हे जुल । भाषाया क्षेत्र्य् नं तःगूमष्ठि सफू अनुवाद यानाः नेपालभाषाया धूकू जायेकाविज्याःगु हु । वसपोलया थ्व हे भाषासेवा स्वया: च्वसाःपासां वि.सं.२०१९ साल्य् वसपोलयात भाषा जवाःया उपाधि प्रदान याःगु खः ।

वसपोल थें जाःपिनिगु महान् त्याग तपस्यायागु कारण हे थौ नेपालभाषा साहित्ययात् समग्रस्पृ अध्ययन यायेत बुद्धधर्मयागु अध्ययन विना पूवनीमखु ।

भारत्य् व नेपाल्य् च्वपि नेवाःत्य् दथुइ नेपालभाषाया माध्यमं बुद्धधर्म प्रचार यायेगु तातुनाः पिदंगु थ्व 'धर्मदूत' पत्रिकाय् इ. सं.१९४१ अप्रिल निसें १९४८ अगष्टतक नेपालभाषा बुद्धधर्म व संस्कृतिया च्वसू समाचारत पिदन । धर्मोदय सभा मुक्त नेपालभाषाया लेखत तयाः धर्मोदय पत्रिका पिकायेव वर्मदूत धर्मोदय्य छवयेया निंति सूचं विया: व इनाप यानाः पाःव्वः लःल्हात । धर्मदूत नेपालभाषाया रचना पिहावःगु ईया दुने १२७ पु रचना पिदन ।

धर्मदूत पत्रिकाय् नेपालभाषाया लेख पिहावःगुली भिक्षु अमृतानन्दया हे यक्व दु । त्रिपिटक गन्थया विभिन्न सूत्रत नेपालभाषां अनुवाद यानाः, जातक बालं त्वाथनाः पित व्वयेगु, वथें थःगु मौलिक रचना नं यानाः वि. सं.१९९९ मार्गनिसे २००५ चैत्र वैशाख महिनाया अंकतक वसपोलया ३५ पु मयाक लेख पिहावःगु दु ।

श्रीलकाय् बुद्धधर्मया अध्ययन क्वचायेकाः नेपा: लिहाविज्याना किण्डोल विहारय् च्वनाविज्याःगु जवस्थाय्, नेपालः पितिनाछ्वःपिं भिक्षुपिं सारनाथ्य् नुनाः धर्मोदय सभा नीस्वनेगु झवलय् सारनाथ्य् विज्याना:च्वगू इलय्, नेपाल निर्वासित भिक्षुपिंत दुत हयेगु लागी नारद भन्तेयात निमन्त्रणा यायेगु क्रम्य् श्रीलका विज्याना:च्वगू इलय् व नारद महास्थविरनापं शिष्ट मण्डलय् सामेल जुयाः आनन्दकुटी विहारय्

^१ प्रकाशमान गुभाज् "मैले चिनेको - अमृतानन्द महास्थविर" अमृतान्जली विशेषांक, (यैः आनन्दकुटी विहार, वर्ष १८, अंक ६, ने.सं.१९९०, पै १२-१३)

च्वनाविज्याःगु इलय् थुपि लेखत पिहावःगु खः। वसपोल थःम्हं जक लेख च्वया: 'धर्मदूत' य नेपालभाषायात निरन्तरता वियाविज्याःगु मखु च्वये मंदुपिं च्वमिपित न्न्वगाकाविज्याःगु दु । उकी मध्ये मोतिलक्ष्मी उपासिका छम्ह नं खः। वयुकलं च्वयादीगु हु । वसपोलया थ्व हे भाषासेवा स्वया: च्वसाःपासां लेखत भिक्षु अमृतानन्दयाथाय् बी यंकीगु अले भन्तेन सारनाथ्य छवयाविज्याहु खः।

वसपोल सचिव जुयाः स्थापना जूगु धर्मोदय सभाया मुखपत्रया रूपय् मुक्त नेपालभाषा दुथ्याकः पिहावःगु धर्मोदय लय्पती नं वसपोल ने.सं. १०६७ - १०७२ अर्थात् शुरुनिसे अन्तिम प्रकाशननंतक नं लेख विया: धर्म प्रचार लिसे भाषाया सेवा यानाविज्यात । नेपालभाषाय् धायेमा:गु खः तप्यक धाये मदइबलय् व धायेमा:गु खः तप्यक धाये मछिनीबलय् थःगु नां सुचुका: हेकतया नां तयाः ज्या यानावयाच्वंगु व च्वयावयाच्वंगु खः। थथे हे भिक्षु अमृतानन्द नं 'पथिक' धयागु छद्म नाम 'धर्मोदय' स लेख पिकायाविज्याःगु दुगु जुल । ◇

स्कन्ध स्नेह मनूयात !

७ बुद्धरत्न शाक्य "क"

वने च्वने थाय् छन्त स्नेह मथयेव
माःगु मदु ख्वये छ दुःख धकाः !

बीपिं सु छन्त स्नेह मदयेव
माःगु मदु च्वने छ निराश जुयाः !

निभाः जुयाः जिं छन्त कःवये
चेतनाया जः अन व्वलकेत ।

सुपाय् जुयाः जिं छन्त क्यूवये
देह छगु अन सिचुकेत ।

वावा खाःगु धरतियात न
तृमि याःवये वर्षा जुयाः !

पर्वः दुने सुलाच्वंगु स्याःनुगः नं
प्याही वये ज्वालामुखि जुयाः !

च्वापु जुयाः ख्वयाः न दुःख मताया जिं
फिसः जुयाः म्वानाः न निराश मजुया ।

कायेमा:गु छाय् छं जक पीर ?
निर्वाण मार्गया सन्तान जुयाः !

बुद्ध गतिविधि

बुद्धपूजा

२०५७ श्रावण १, आनन्दकुटी विहार-

लामो समयदेखि निरन्तर रूपमा सञ्चालन हुदै आझरहेको बुद्धपूजा तथा धर्मदेशना कार्यक्रम यस आषाढपूर्णिमाका दिनमा पनि सम्पन्न भयो । आचार्य भिक्षु कुमारकाशयप महास्थविर समक्ष शील प्रार्थना भई सम्पन्न गरिएको उक्त कार्यक्रममा उहाले एक ब्राह्मणले "बुद्ध कसलाई कहलाइन्छ ?" भन्ने प्रश्नको उत्तरको रूपमा देशना गर्नुभएको -

"अभिवृन्देयं अभिव्वातं-भावेतव्वं च भावितं
पहातव्वं पहीनं मे -तस्मा बुद्धोस्मि, ब्राह्मण ॥"

जात मर्नुपर्ने दुखसत्य मैले जात गरिसके, अभिवृद्धि गर्नुपर्ने मार्गसत्य मैले अभिवृद्धि गरिसके, प्रहीण (नाश) गर्नुपर्ने समुदयसत्य अर्थात् तृष्णालाई प्रहीण गरिसके, साक्षात् गर्नुपर्ने निरोध सत्य अर्थात् निर्वाण मैले बोध गरिसके । तसर्थ ब्राह्मण 'म बुद्ध हुँ ।' भन्ने विषय व्याख्यात्मक रूपमा देशना एवं आषाढ पूर्णिमाको पांचवटा विशेष संयोगको चर्चा गर्नुका साथै गुरुपूजाको महत्त्वबाटे पनि प्रकाश पार्नुहुदै धर्मचक्र सूत्रको बारेमा अमृतोपदेश देशना गर्नुभएको थियो । साही अवसरमा भिक्षु अनगारिकाहरूलाई दानप्रदान पश्चात् पुण्यानुमोदन गरी सिद्धाइएको सोबेला न्हुच्छेबहाहुर वज्राचार्य, छाउनीको प्रमुख दायकत्वमा भिक्षु, अनगारिका तथा उपासक, उपसिकाहरूलाई जलपान एवं भोजनदान गरिएको थियो ।

साथै उक्त दिनको साञ्च विहारवासी भिक्षुहरूबाट धर्मचक्र प्रवर्तन सूत्रको देशना कार्य सम्पन्न गरिएको थियो ।

गुरुपूजा

२०५७ श्रावण १, काठमाडौं-

गुरुपूर्णिमाको पावन अवसरमा अमृत बौद्ध परियति शिक्षालयका विद्यार्थीहरूले सश्रद्धापूर्वक गुरुपूजा कार्यक्रम सञ्चालन गरियो । शिक्षालयका प्रमुख भिक्षु पञ्चामूर्तिले प्रदीप प्रज्ज्वलन गरी कार्यक्रमको

शुभारम्भ गर्नुभएको उक्त अवसरमा शिक्षालयका गुरु भन्तेहरूले विद्यार्थीहरूलाई आशीर्वाद प्रदान गर्दै भिक्षु धर्ममूर्तिले "विद्यालयको विषयिक शिक्षाको साथै सफल र सार्थक जीवन बिताउन, व्यक्ति, परिवार र समाजमा उत्पन्न हुने समस्याहरूको सहीरूपमा निराकरणको निम्नि धार्मिक तथा नैतिक शिक्षा अत्युपयोगी हुने हुदा बाह्य शिक्षाका साथै धार्मिक शिक्षा तथा सामाजिक ज्ञान हासिल गरी सन्तुलित जीवन बिताउन सक्नु नै वास्तविक रूपमा गुरुपूजा गरिएको ठहरिनेछ ।" भनी व्यक्त गर्नुभएको थियो साथै भिक्षु पञ्चामूर्ति, भिक्षु अस्सजि र श्रामणेर प्रज्ञारत्नले पनि आ-आपनो मन्त्रव्य प्रकाश परिएको उक्त बेला "गुरुको वास्तविक पूजा तब हुन्छ जब प्रत्येक विद्यार्थीले शिक्षालाई सही रूपमा आज्ञन गरी नैतिकमय जीवन यापन गर्दै" भन्ने उक्तिलाई शिरोधार्य गरी सञ्चालन गरिएको उक्त कार्यक्रममा शिक्षालयका छात्र सुदिप मालाकारले स्वागत मन्त्रव्य, छात्रा सुमित्रा श्रेष्ठले धन्यवाद ज्ञापन र भिक्षु पञ्चामूर्तिले कार्यक्रम विसर्जन गरिएको थियो भने कार्यक्रम मन्दिरा महर्जनबाट सञ्चालन गरेकी थिइन् ।

थेरसम्मत प्रदान तथा उपसम्पदा

२०५७ आषाढ २३, काठमाडौं-

आनन्दकुटी विहारस्थित सीमागृहमा नेपालका संघनायक भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविर, अ.ने.भि. महासंघका अध्यक्ष भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर साथै अन्य भिक्षुसंघको सहभागीतामा बोधिचर्चा विहार, बनेपाका प्रमुख भिक्षु बोधिसेन महास्थविरलाई एउटा संघर्कम गरी विनयकर्म अनुसार थेरसम्मत प्रदान गरियो । उक्त सम्मत प्रदान गर्दा अ.ने.भि. महासंघका सचिव भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरले ज्ञापि (नति) वाचन गर्नुभएको थियो ।

यस दिन संघनायक भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविरको उपाध्यायत्वमा र श्रीघः विहारका भिक्षु अश्वघोष महास्थविरको संरक्षकत्वमा रहेके आउनुभएका श्रामणेर निग्रोधलाई विनयकर्मानुसार उपसम्पदा दीक्षा प्रदान गरियो । महास्थविर भिक्षुहरू

अश्वघोष, कुमारकाशयप, ज्ञानपूर्णिक, बोधिसेन, भएको वर्तमान अवस्थामा निर्माण हुन लागेको उक्त सुगतमुनि र गुणघोषद्वारा कर्मवाचा वाचन गर्नुभएका केन्द्र उपयोगी हुने विश्वास व्यक्त गर्नुभयो । उहाले यिए एवं अन्य भिक्षुसंघ पनि सहभागीता रहेको उक्त आचरणमा र चित्त शुद्धि गरेपछि मात्र मानव अवसरमा पूर्णतः भिक्षु हुनुभएका श्रामणेर निग्रोधलाई गन्तव्यमा पुगनसक्ने भएकोले ध्यान र साधनाको अभ्यास गरी चित्त र आचरणको शुद्धिकरण गर्नुपर्छ भन्नुभयो ।

उपोसथकर्म सम्पन्न

२०५७ आषाढ ३०, स्वयम्भू -

आनन्दकुटी विहारको उपोसथागारमा भिक्षु अश्वघोष महास्थविरको प्रमुखत्वमा भिक्षुसंघको वर्षावासको लागि उपोसथ कर्म सुसम्पन्न गरेको खबर छ । उक्त संघकर्म भिक्षुहरूको पारिशुद्धि कर्म हो र उपोसथ गृह विहारको छुट्टै स्थानमा हुनुपर्ने प्रावधान रहेको छ ।

धर्मचक्र प्रवर्तनदिवस सम्पन्न

२०५७ श्रावण १, काठमाडौ-

विश्वका शान्तिनायक तथा महामानव गौतम बुद्धले सर्वप्रथम वाराणसिको ऋषिपतन मृगदावनमा पञ्चवर्गीय भिक्षुहरूलाई धर्मचक्र प्रवर्तन सूत्र देशना गर्नुभएको उपलक्ष्यमा आषाढपूर्णिमाका दिनलाई "धर्मचक्र प्रवर्तन दिवस" को रूपमा मनाइन्छ । तसर्थ यस वर्ष पनि धर्मचक्र प्रवर्तनदिवस समारोह समिति मासंगल्ली नेवा: समूह काठमाडौंको तत्त्वावधानमा धार्मिक शोभायात्रा सम्पन्न गरियो । उक्त शोभायात्रामा भगवान् बुद्धको प्रतिमा हातिको शरीरमा विराजमान गराई सांस्कृतिक बाजागाजासहित मासंगल्ली बडा २७ काठमाडौंबाट शुभारम्भ भई जनबाहाल, इन्द्रचोक, मखन, जैसिदेवल, मर, नरदेवी, क्षेत्रपाटी, थिहिटि, असन हुदै नगर परिक्रमा गरेका थिए । शोभायात्रा पश्चात् सहभागीहरूलाई जलपानको पनि व्यवस्था गरिएका थियो ।

ध्यानकेन्द्र शिलान्यास

२०५७।२।१८, पोखरा -

पो. उ. म. न. पा. ३ नदीपुर नारायणस्थानमा आज विपश्यना ध्यान केन्द्रको शिलान्यास गरियो । वयोवृद्ध भिक्षु सुभद्रले शिलान्यास गर्नुभएको समारोहमा बोल्दै भिक्षु श्रद्धानन्दले ध्यान गर्ने स्थानको अभाव

सनातनधर्म सेवा समितिका केन्द्रीय उपाध्यक्ष रविन्द्र मकाजुले विपश्यनाले मानव जीवनमा होस पुन्याउद्ध भन्दै धृणा, द्वेष र रागलाई मनबाट हटाउन र बुद्धत्व प्राप्ति गर्न विपश्यना अपरिहार्य छ भन्नुभयो ।

मैत्री संघ पोखराका अध्यक्ष विश्व शाक्यले साधना अभ्यासबाट हुन्छ भन्दै, आत्म केन्द्रीत भएर आफूले आफैलाई हरें ज्ञान चक्षु नै विपश्यना हो भन्नुभयो । मैत्री संघका सल्लाहकार विलबहादुर गुरुड र मित्रलाल श्रेष्ठ लगायतका वक्ताले मन्तव्य व्यक्त गर्नुभएको उक्त समारोहमा विपश्यना ध्यान केन्द्र आठ लाखको लागतमा निर्माण गर्न लागिएको जानकारी दिइएको थियो । दुईतले सो भवनका लागि रु. १ लाखभन्दा बढी रकम विभिन्न धर्मावलम्बीहरूबाट संकलन भइसकेको बताइएको छ ।

प्रज्ञा महाविहारको समिति गठन

मिति २०५७ अषाढ २१ मा विभिन्न महानुभावहरूको समुपस्थितिमा हेटौडास्थित प्रज्ञा महाविहारको कार्य समिति गठन गरियो । उक्त कार्यसमितिको अध्यक्षमा मोहन वज्राचार्य, उपाध्यक्ष बुद्धरत्न शाक्य, सचिव पवनं शाक्य, सहसचिव गौतम राज शाक्य र कोषाध्यक्षमा गुणराज शाक्य त्यस्तै सदस्यहरूमा बाबुकाजी शाक्य, कृष्णलाल जोशी, सुनकुमार मानन्दर, सुन्दर शाक्य, संजीव शाक्य र नवराज वज्राचार्य त्यस्तै सल्लाहकारहरूमा आनन्दलाल अमात्य, न्हुच्छेरत्न शाक्य, पुष्पनन्द शाक्य, न्हुच्छेराज वज्राचार्य र मानकाजी शाक्य रहनुभएको छ । उक्त कार्यसमितिको कार्य अवधि २ वर्षको रहनेछ ।

प्रज्ञा महाविहारमा बुद्धप्रतिमा प्रतिस्थापना र अनावरण

यही श्रावण १ गते गुरुपूर्णिमाको पुनीत शुभ उपलक्ष्यमा हेटौडा चौकीटोलस्थित प्रज्ञा महाविहारमा विहारका परिवार, उपासक उपासिका तथा विभिन्न

विशिष्ट महानुभावहरूको एक भव्य समूहद्वारा थापा, बुद्धिजीवि श्री लोकबहादुर श्रेष्ठहरूबाट बुद्धधर्म र बाजागाजासहित शाक्यमुनी तथागत बुद्धको प्रतिमा त्यसको आवश्यकता माथि प्रकाश पार्नुभएको थियो । सो दाताको निवासबाट ल्प्याई मुख्य अतिथि काठमाडौंकी समारोहमा प्रशिक्षार्थीहरूको तर्फबाट श्री निर्मल राणा अनगारिका सुजाताबाट एक भव्य समारोहबीच र श्रीमती कुलमाया तमुले शिविरबाट प्राप्त भएको प्रतिस्थापन र अनावरण गरियो । बुद्धपूजा, परित्राण ज्ञानलाई कार्यान्वयन गर्ने विचार व्यक्त गर्नुभएको छ । पाठ र पञ्चशील प्रार्थनाबाट शुरू गरिएको उक्त साथै अतिथिहरूलाई श्रीमती रूपा तमु र श्रीमती कार्यक्रममा एक सभाको पनि आयोजना गरिएको थियो । तक्माया तमुबाट व्याज वितरण गरिएको थियो ।

प्रज्ञा महाविहारका सचिव पवन शाक्यबाट सञ्चालित सभामा स्वागत मन्त्रव्य गुणराज शाक्य र विहारको अर्थिक प्रतिवेदन गौतमराज शाक्यले दिनुभएको थियो भने केन्द्रबाट पाल्नुभएका प्रमुख अतिथि अनगारिका सुजाता, अतिथि धर्माद्यसभाका केन्द्रिय अध्यक्ष लोकदर्शन वज्राचार्य, केन्द्रिय उपाध्यक्ष लक्ष्मीदास मानन्धर, प्रतिमा दाता सुनाकुमार मानन्धर र सभापति मोहन वज्राचार्यबाट प्रज्ञा महाविहारको उद्देश्य बुद्ध दर्शन र बौद्ध गतिविधिबाटे आफ्नो आफ्नो धारणा व्यक्त गर्नुभएको थियो ।

बौद्ध जागरण प्रशिक्षण शिविर सम्पन्न

गोरखा बौद्ध समूहको आयोजनामा हिमाली बौद्ध शिक्षण समूहको तत्त्वावधानमा गोरखामा आयोजित तीन दिने बौद्ध जागरण प्रशिक्षण शिविर (प्रथम) २०५७ श्रावण ३ गते पृथ्वी नारायण नगरपालिकाका मेयर श्री विशेश्वर कटेलको प्रमुख आतिथ्यमा सम्पन्न भयो ।

सो समारोहमा मेयर श्री कटेलले शिविरका सहभागी दूर जनालाई प्रमाणपत्र प्रदान गर्नुभएको थियो । उहाले पशिक्षार्थीहरूलाई २५०० वर्षअघि बुद्धले जुन ज्ञान प्राप्त गरी विश्वभर प्रचार गर्नुभयो त्यस्तो शान्तिको ज्योति प्रचार गर्नु आजको आवश्यकता भएको कुरा बताउनुभयो ।

प्रशिक्षकहरूको तर्फबाट प्रशिक्षक श्री हर्षमुनि शाक्यले समयको मागअनुसार दर्शनतर्फको विषय संग संगै भविष्यमा हुने यस्ता प्रशिक्षण शिविरमा आयमूलक विषयहरू पनि समावेश गर्नेतर्फ पनि विचार भएको कुरा जानकारी दिनुभयो ।

त्यसैगरी तमुछोंज धी गोरखा जिल्ला द्रव्यशाह बहुमुखि समितिका अध्यक्ष जगनसिं तमु द्रव्यशाह बहुमुखि (सम्यक् सम्बोधि प्राणपुत्र) को विशेष सक्रियता र क्याम्पसका क्याम्पस प्रमुख श्री मोहननारायण श्रेष्ठ, निर्देशनमा पद्यचैत्य विहार, बुटवलमा २०५७ ईशाख ४ महेन्द्र ज्योति मा.वि. का प्रधानाध्यापक श्री प्रेमबहादुर गते सक्रिय उपासक उपासिकाहरू समावेश गरी

कार्यक्रमानुसार ३ दिनसम्म सञ्चालित प्रशिक्षणमा प्रशिक्षक हर्षमुनि शाक्य, जनक नेवा, देवकाजी शाक्य र बिपेन्द्र महर्जनहरूबाट बुद्धकालीन समाज र धर्म, बुद्ध जीवनी, चतुरार्यसत्य र आर्य अष्टांगिक मार्ग, जातक कथा, बुद्धधर्म र जनजाति, पञ्चशील, गृही विनय र चतुब्रह्म विहारका साथै प्राथमिक उपचार र विद्युत् सञ्चालनसम्बन्धी क्या तेजबहादुर तमु तथा हिमाल ज्योति वज्राचार्यहरूबाट जानकारी दिनुभएको थियो ।

यसैगरी २०५७ श्रावण १ गतेदेखि पारम्पर्य भएको सो प्रशिक्षण शिविरको उद्घाटन कार्यक्रममा पनि गोरखा बौद्ध समूहको सभापति श्री मोहनरत्न शाक्यको सभापतित्वमा भएको थियो ।

उद्घाटन समारेहका प्रमुख अतिथि श्री हर्षमुनि शाक्यले शिविरको उपादेयताबारे जानकारी दिनुभएको थियो साथै सो समारोहमा बडा अध्यक्ष श्री अनप्रसाद, श्री मेघबहादुर मास्के, श्री जयराम श्रेष्ठ, श्री चूडानारायणकृष्ण श्रेष्ठ, श्री भगतबाबु श्रेष्ठहरूबाट बुद्धधर्मसम्बन्धी बोल्नुभएको थियो ।

मैनबती बाली उद्घाटन गरिएको उक्त समारोहमा श्री अशोक राणाबाट स्वागतभाषण गरिनुका साथै श्रीमती तक्माया तमु र श्रीमती दिलकुमारी तमुबाट व्याज वितरण गरिएको थियो ।

दुर्लभ प्रव्रज्या कार्यक्रम

बौद्ध धर्मावलम्बी बालबालिकाहरूलाई बौद्ध शिक्षा दिलाउने, बौद्ध शिक्षाको प्रचार प्रसार गर्ने तथा बौद्ध शिक्षा तालिम केन्द्रको रूपमा स्थापना गरी निरन्तरता प्रदान गर्ने उद्देश्यले पद्यचैत्य विहार, बुटवलमा आवास गरिरहनुभएका भिक्षु विशुद्धानन्द (सम्यक् सम्बोधि प्राणपुत्र) को विशेष सक्रियता र निर्देशनमा पद्यचैत्य विहार, बुटवलमा २०५७ ईशाख ४ महेन्द्र ज्योति मा.वि. का प्रधानाध्यापक श्री प्रेमबहादुर गते सक्रिय उपासक उपासिकाहरू समावेश गरी

बुद्धवलि परियति समूहको गठन गरिएको छ । उक्त समूहमा विद्यादेवी शाक्य - अध्यक्ष, उर्मिला शाक्य-सचिव, चन्द्रगुप्त शाक्य-कोषाध्यक्ष र सिद्धार्थ तुलाधर, विजयश्री तुलाधर, सुजाता शाक्य र उत्तमदेवी उदास सदस्य रहनुभएको छ ।

प्रारम्भमा यस समूहद्वारा बालबालिकाहरूलाई बौद्ध बाल शिक्षा कक्षा सञ्चालन गरी उक्त समूहका सदस्यहरूबाट पनि परियति कक्षा अध्ययन गर्ने कार्य भइरहेको छ । यस समूहद्वारा पद्धतैत्य विहार, बुटवलमा २०५७ जेष्ठ २७ देखि आषाढ ३ गतेसम्म द जना बालकहरूको सहभागितामा दुर्लभ प्रवज्या कार्यक्रम सम्पन्न गरी पुनः आषाढ ३ देखि १० गतेसम्म बालिका प्रवज्या कार्यक्रम पनि ९ जनाको सहभागितामा सम्पन्न गरेको छ । उक्त कार्यक्रममा बौद्ध शिक्षा अध्ययन गरिरहेका बालबालिकाहरू समावेश थिए । बाल प्रवज्याको समापन र बालिका प्रवज्याको प्रारम्भ भएको दिनमा बौद्ध तीर्थस्थल लुम्बिनीमा दर्शनार्थ श्रामणेर, अनगारिका एवं अभिभावकहरूलाई लगिएको थियो ।

श्रामणेर र अनगारिकाहरूलाई भिक्षु विशुद्धानन्दबाट प्रवर्जित गराउनुभएको थियो । प्रवर्जित हुने अस्थायी श्रामणरहरू उपेन्द्रमणी तुलाधर, निषेष शाक्य, सुरज शाक्य, अशोषराज शाक्य, उज्वल वज्रचार्य, राहुल शाक्य, त्रिलोकरत्न वज्रचार्य र सनित शाक्य हुनुहुन्थ्यो भने अस्थायी अनगारिका हुनेहरूमा श्रद्धा शाक्य, भावना तुलाधर, स्वस्ती शाक्य, वीमा शाक्य, पल्लवी वज्रचार्य, सुरिष्मा शाक्य, गौतमी तुलाधर, शीलकुमारी तुलाधर र प्रणीता तुलाधर हुनुहुन्थ्यो ।

बाल तथा बालिका प्रवज्या दुवैको समापन कार्यक्रममा श्रामणेर तथा अनगारिकाहरूलाई पद्धतैत्य विहार, बुटवलका अध्यक्ष श्री संघरत्न वज्रचार्यबाट प्रमाणपत्र, बौद्ध युवा ज्ञानमाला संघ, बुटवलका अध्यक्ष श्री विमलबहादुर शाक्यबाट उपहार, भिक्षु विशुद्धानन्दबाट बुद्धमूर्ति तथा बुद्धवलि परियति समूहका अध्यक्ष सुश्री विद्यादेवी शाक्यबाट सौजन्यदाताहरूलाई साधुवाद-पत्र वितरण गर्नुभएको थियो ।

सो कार्यक्रममा पद्धतैत्य विहारका बज्जल संघरत्न वज्रचार्य, बौद्ध युवा ज्ञानमाला संघका बज्जल विमलबहादुर शाक्य, अभिभावक योगेन्द्रमणी तुलाधर, नेपाल बाल संगठन, जिल्ला समिति रूपन्देहीका बज्जल श्री कमलदीप श्रेष्ठ एवं धर्मोदय सभा, बुटवल शाक्याका अध्यक्ष श्री आनन्दमान सिंह शाक्यबाट शुभकामना मन्तव्य व्यक्त गर्नुभएको थियो ।

एक हस्ते दुर्लभ प्रवज्या कार्यक्रममा बुटवलका विभिन्न वार्डहरू तथा खेरेनी रूपन्देहीमा भिक्षाटन कार्यक्रम भएको थियो । अनगारिकाहरूको दैनिक कार्यक्रममा अनगारिका रेवतीको विशेष सहयोग प्राप्त भएको थियो । त्यस्तै गरी श्रामणेरहरूको प्रवज्या गतेसम्म बालिका कार्यक्रममा पनि ९ जनाको सहभागितामा सम्पन्न गरेको छ । उक्त कार्यक्रममा बौद्ध शिक्षा अध्ययन गरिरहेका बालबालिकाहरू समावेश थिए । बाल प्रवज्याको समापन र बालिका प्रवज्याको प्रारम्भ भएको दिनमा बौद्ध तीर्थस्थल लुम्बिनीमा दर्शनार्थ श्रामणेर, अनगारिका एवं अभिभावकहरूलाई लगिएको थियो ।

दुवै कार्यक्रमको समापन भिक्षु विशुद्धानन्दबाट धर्मदेशना दिनुभएको थियो । परियति समूहका अध्यक्ष सुश्री विद्यादेवी शाक्यले दुवै कार्यक्रमको समापनमा मन्तव्यसहित धन्यवाद दिनुहुँदै कार्यक्रमको समापन गर्नुभएको थियो ।

मैत्री भावना

२०५७ आषाढ २४, काठमाडौ -

अमृत बौद्ध परियति शिक्षालयमा प्रत्येक महिनाको अन्तिम हप्ताको शनिवारका दिन अमृत बौद्ध अध्ययन गोष्ठिको तत्त्वावधानमा सञ्चालन हुदै आइरहेको प्रवचन कार्यक्रममा आषाढ महिनाको तेस्रो हप्तामा पनि सम्पन्न भयो । उक्त अवसरमा भिक्षु संघरक्षितले "संसारमा जितपनि हिंसात्मक क्रियाकलाप, कलह झैरङ्गडा र अशान्तिको वातावरण सृजना भइरहेका छन् ती सबैका कारण राग, द्वेष तथा इर्ष्या नै हुन् । यसले गर्दा मानवका नातागोता तथा आफन्तहरूलाई अलग्याइदिन्छ, सामाजिक जीवनलाई प्रदूषित बनाइदिन्छ । जबसम्म मानवको मनमा कसैप्रति रीश वा द्वेषको भावना हुन्छ तबसम्म बुद्धले देखाउनुभएको मार्गफल प्राप्त गर्न सकिन्दैन । तसर्थ मानव जीवनलाई सार्थकता बनाउन भगवान् बुद्धले प्रदर्शित मध्यम मार्गको अवलम्बन गरी राग र द्वेषलाई जीवनबाट जडैदेखि उखेल्न मैत्री भावना नै अतिउत्तम

माध्यम हो जसबाट जीवनमा राग, द्वेषादि क्लेश रूपी तथा ज्ञानोदय बुद्ध विहारका प्रमुख संरक्षक रामलाल मयललाई हटाई अमृतरूपी निर्वाणफल प्राप्त गर्न शाक्य लगायत वत्तगहरूले आ-आपनो मन्त्रव्य व्यक्त सक्ष्यौं भन्नुभए जीवनमा द्वेषभावनाले पार्ने गर्नुभएको थियो । कार्यक्रमको अन्त्यमा प्रमुख अतिथि नकारात्मक प्रभाव त्यसको उत्पत्तिको कारण र सम्यक्सम्बोधि प्राणपुत्रद्वारा धर्मदेशना गर्नुभई कार्यक्रमको अन्त्य गरिएको थियो ।

जसको अवलम्बन गर्दा मानवजीवन सकारात्मक, तथा प्रभावकारीताका साथ सफल हुने तै छ भनी विचारीहरूलाई छर्लङ्गयाउनुभएको थियो ।

शिक्षालयका छात्रा मन्दिरा महर्जनले सञ्चालन गरिएको उक्त कार्यक्रममा स्वागतभाषण छात्र सुदीप मालाकारले गरिएको थियो भने कार्यक्रम विसर्जन छात्रा सुमित्रा श्रेष्ठद्वारा गरिएको थियो ।

बुद्धिचाल

२०५७ श्रावण द, काठमाडौं -

स्वयम्भू युवा परिवारको आयोजनामा २५४४ औ बुद्धजन्मीको उपलक्ष्यमा काठमाडौं उपत्यकाव्यापी खुल्ला बुद्धिचाल प्रतियोगितामा पुण्यमान कर्मचार्य प्रथम भएका छन् ।

जम्मा ७४ जना खेलाडी सहभागी भएको सो बुद्धिचाल प्रतियोगितामा विजयी खेलाडीहरूलाई काठमाडौं महानगरपालिकाका प्रमुख केशव स्थापितले पुरस्कार र प्रमाणपत्रहरू वितरण गर्नुभएको थियो ।

महिला बौद्ध संघको वार्षिकोत्सव सम्पन्न

२०५७ आषाढ २०, बागलुङ -

बागलुङ महिला बौद्ध संघको यही आषाढ पूर्णिमाका दिन आपनो पाँचौ वार्षिकोत्सव सम्पन्न भयो । भिक्षु सम्यक्सम्बोधि प्राणपुत्रको प्रमुख आतिथ्यमा सम्पन्न उक्त कार्यक्रममा महिला बौद्ध संघका सदस्यहरू, युवा बौद्ध संघ, धर्मोदय सभा तथा विहार सञ्चालक समितिका पदाधिकारीहरूको उपस्थिति थियो । अनंगणा सुमेधाभाताले सञ्चालन गर्नुभएको उक्त कार्यक्रममा संघका अध्यक्ष सन्दिघिका कमलामाताले स्वागतभाषण तथा सचिव विपस्सना कुन्दनमाताले संघको आर्थिक गतिविधि प्रस्तुत गर्नुभएको थियो । उक्त कार्यक्रममा विहार सञ्चालक समितिको अध्यक्ष पतिवेद भने ७ गतेदेखि १८ गतेसम्म सञ्चालित बालयोगीहरूको शिविरमा १३२ बालिका र १९ बालक गरी ३१ जना बालयोगीहरूको सहभागिता रहेको थियो भने ७ गतेदेखि १८ गतेसम्म सञ्चालित वयस्क सावतिथिपता, धर्मोदय सभा, बागलुङका अध्यक्ष अद्विकथा शिविरमा ९ जना पुरुष र ८ महिला योगी गरी १७ इन्दुपिता, युवा बौद्ध संघका अध्यक्ष दीपकर हिरीपुत्र जना योगीहरूले भाग लिनुभएको थियो । सो शिविर

ज्ञानोदय बुद्ध विहारका प्रमुख संरक्षक रामलाल शाक्य लगायत वत्तगहरूले आ-आपनो मन्त्रव्य व्यक्त सक्ष्यौं गर्नुभएको थियो । कार्यक्रमको अन्त्यमा प्रमुख अतिथि नकारात्मक प्रभाव त्यसको उत्पत्तिको कारण र सम्यक्सम्बोधि प्राणपुत्रद्वारा धर्मदेशना गर्नुभई कार्यक्रमको अन्त्य गरिएको थियो ।

युवा बौद्ध संघको नयाँ कार्य समिती गठन

२०५७ श्रावण ८, बागलुङ -

बागलुङ युवा बौद्ध संघका अध्यक्ष रविन शाक्यको अध्यक्षतामा रहेको कार्य समितिले सफलताका साथ आपनो कार्यकाल पूरा गरेकोले सो समिति विघटन गरी नया समितिको अध्यक्षतामा दीपकर हिरीपुत्रलाई सर्वसम्मतबाट चयन गरेको छ । मिति २०५७।४।८ मा नवोदित अध्यक्ष दीपकर हिरीपुत्रको अध्यक्षतामा बसेको बैठकले अन्य पदाधिकारीहरूको चयन गरेको छ । जसअनुसार उपाध्यक्षमा विनयवेद दयापुत्र (कार्यसमिति) र सावतिथि पतिवेदिता (ज्ञानमाला) सचिवमा अंशुचन्द्र विनोदपुत्र, कोषाध्यक्षमा अनोमधमेज्जपुत्र, सदस्यहरूमा ज्ञान ब. थापा मगर, तुषिता कृष्णधीता, जिन्दगी थापा मगर, पार्वती थापा, राजिव श्रेष्ठ, अनन्तमदन प्रेमपुत्र र मनोनीत सदस्यमा उदित थापा मगर साथै पदेन सदस्यमा रविन शाक्यलाई चयन गरिएको छ । यसै गरी सो संघको सल्लाहकारहरूमा कषिणा वैकुण्ठधीता, वेलुवन देशनापिता, शाक्यमुनी कृष्णवेदीपुत्र, विरेन्द्र शाक्य, परियति सूर्यधीता र सुदर्शन शाक्यलाई चयन गरिएको छ ।

सतिपट्टान ध्यान शिविर सम्पन्न

२०५७ श्रावण ३, कालिगण्डकी -

भिक्षु सम्यक् सम्बोधि प्राणपुत्रको निर्देशनमा महिला बौद्ध संघको आयोजनामा र युवा बौद्ध संघको सक्रिय संयोजकत्वमा स्थानिय कालिगण्डकी आवासिय मा. वि. को भवनमा दोसो सतिपट्टान ध्यान शिविर सम्पन्न भयो । २०५७। ४। ३ देखि २०५७। ४। ७ गतेसम्म सञ्चालित बालयोगीहरूको शिविरमा १३२ बालिका र १९ बालक गरी ३१ जना बालयोगीहरूको सहभागिता रहेको थियो भने ७ गतेदेखि १८ गतेसम्म सञ्चालित वयस्क सावतिथिपता, धर्मोदय सभा, बागलुङका अध्यक्ष अद्विकथा शिविरमा ९ जना पुरुष र ८ महिला योगी गरी १७ इन्दुपिता, युवा बौद्ध संघका अध्यक्ष दीपकर हिरीपुत्र जना योगीहरूले भाग लिनुभएको थियो । सो शिविर

सञ्चालनको लागि विभिन्न महानुभावहरूले आर्थिक तथा भौतिक सहयोग प्रदान गर्नुभएको थियो ।

बुद्धमूर्ति हराइयो

२०५७ श्रावण १९, म्यारदी -

म्यारदी जिल्लाको बेनी खोरियामा रहेको बौद्ध विहारमा हालै बुद्धको चारवटा मूर्तिहरू चोरी भएको कुरा प्रकाशनमा आएको छ ।

गत वैशाख २९ गते पोखरा निवासी तीनजना र नेपालगञ्ज निवासी एकजना बौद्धमार्गीले ती मूर्तिहरू चढाएको कुरा म्यारदी बौद्ध संघका सचिव याम शाक्यले एक पत्रिकालाई बताउनुभएको थियो ।

बुद्ध प्रतिमा स्थापना गरिने

२०५७ श्रावण १८, काठमाडौँ -

त्रिभुवन अन्नार्थिय विमानस्थल नजीकै रहेको तीन कुनामा भगवान् बुद्धको ५० फिट अर्थो प्रतिमा स्थापना गर्न भारतको नया दिल्लीमा हालै सम्पन्न एशियन बुद्धिष्ठ फेडरेशनको सम्मेलनमा राखिएको प्रस्ताव पारित गरिएको छ ।

नेपाल लगायत १७ वटा एशियाली देशका बुद्धिष्ठहरूको सो सम्मेलनले बुद्ध जयन्तीको उपलक्षमा सयुक्त राष्ट्रसंघको महासभाले अन्तरार्थिय रूपमा बिदादिई विश्वभर बुद्ध जयन्ती मनाउने प्रस्ताव पारित गरेकोमा स्वागत र समर्थन गरेको छ ।

नेपाल बौद्ध समाजका अध्यक्ष प्रेमबहादुर शाक्यको नेतृत्वमा नेपाली बौद्ध प्रतिनिधि मण्डलले उक्त एशियन बुद्धिष्ठ फेडरेशन सम्मेलनमा भाग लिएको थियो ।

(नेपाल भाषा)

भिक्षु कुमारकाश्यपया शिक्षा प्रेम

११२० दिल्लागा: १, यै-

आचार्य भिक्षु कुमारकाश्यप महास्थविरजु थ: दिवंगत जुयाबिज्याये धूकूम्ह मां अनगारिका मुदिताया नाम पाल्पा तानसेनया स्कूलय् गरीब, जेहेन्दार विद्यार्थीपिनि निमित्त न्ययेदः तका दां (५०,०००)- अक्षयकोषकथं देखायेगु बच्च बियाबिज्याःगु दुसा आनन्द विहार, पाल्पा तानेसेनयात न झिद्वःतका दां देखाना बिज्याःगु दु ।

थथे हे वंगु बछलागा: १० आइतवा:कुन्हया दिनय् नेपाल लिपिगुथिया नीदं क्यंगु बुदिकुन्ह नेपाल लिपिगुथि व लिपि विकासया ज्याय् तिवः जुइकथं थःगु न्हयूप्यदं (७४ द) क्यंगु बुदिया लसताय् झिद्वःतका दां लःल्हानाबिज्यागु खः।

नेपाल लिपिगुथिया नीदबुदिं हनेगु ज्वलय् थनया इखापुखुलिइ होटल हारतिइ गुथिया नायः शरद् कसाःया नायःसुइ न्हयज्याःगु ज्याज्वलय् वसपोलयात हनापौ न देखाःगु खः। थ बेलय् आचार्य भिक्षु कुमारकाश्यप महास्थविरजु थःगु भखे प्वकाबिज्याःगु खः।

गृहशुद्धिया निति परित्राण

११२० दिल्लागा: ६, यल-

थनया लगंख्यलय् भाजु केशव वजाचार्यया थःगु छ्ये नीचीयाये भनं व थः अबुजु सानुराज वजाचार्य (मिखाबाहाः, यल) या स्वास्थ्य सुथांलायेमा धैर्यगु कामना यासे बौद्ध परम्परा व विधिकथं भिक्षु अनगारिकापित इनाप यासे निमन्त्रणा यानाः थःगु लगंख्यःया छ्यैय परित्राण पाठ याकाबिज्याःगुया लिसें दानप्रदान व ओजन दान न यानाबिज्याःगु जुल । थुगु ज्याज्वलय् शाक्यसिंह विहार थैनाया भिक्षु धम्मपाल समक्ष शील प्रार्थना जुलसा परित्राणयां लिपा अनगारिका नाणशीलां पञ्चशीलया महत्व, शील, समाधि, प्रज्ञा, शील पालनां जूद्वगु थव्हे जीवनय् प्रत्यक्ष प्रभाव लाइगु सम्बन्धी ख्यत लिसें आपालं ज्ञानगुणया ख्यत देशना यानाबिज्यात । अन्ताय् वसपोल गुरुमानं पुण्यानुमोदन यानाबिज्यासे परित्राणया ज्याज्वः क्वचायेका बिज्याःगु जुल ।

न्हयसःलिसः कासा जुइगु

पुज्यपाद अरगामहासद्धम्मजोतिकध्यज बुद्धघोष महास्थविर द० दे क्यनिगु बुदिया लसताय् परियति शिक्षाया विद्यार्थीपिनिगु दथवी धम्मपद गाथा व अर्थ, व ख्य सुनां सुइत छु उद्देश्यं धा:गु धैर्यगु बारे धम्मपदसा न्हयसः लिसः कासा आश्विन महिनापाखें सञ्चालन याये त्यंगु ख्य सीदुगु दु । थःथःगु परियति केन्द्रपाखें कक्षा ४ निसे ६ तक ब्वनाच्चपि विद्यार्थीपिं निम्ह, निम्हसिगु नां २०५७ साल श्रावण पुन्हितकया दुने नां छ्वयाहयेत इनाप याःगु दु ।

धर्मपद गाथात यमक वर्ग, अप्रमाद वर्ग, दिवस ज्ञःज्ञः धायेका हनेनु, अनित्य, दुःख व अनात्मया चित्त वर्ग, पुण्य वर्ग, व सहस्र वर्ग यानाः न्यागू वर्ग अर्थ व मर्म थीकाः सम्यक् जीवन हनेनु ! धैगु पर्चानं दुर्ध्याकीगु खै नं सीदुगु दु ।

राष्ट्रिय प्रतिभा पुरस्कार

११२० गुलाथ्वं ४, ये-

पं. बद्रीरत्न वज्राचार्यायात वंगु भानु जयन्तीया लसताय् श्री ५ या सरकार, संस्कृति मन्त्रालयपाखे थपालय्या धनवज्र वज्राचार्य राष्ट्रिय प्रतिभा पुरस्कार संस्कृति विषयय् देखा:गु दु । थुगु हे लसतायात क्या: वज्राचार्य संरक्षण गुठी थी थन छगू ज्याझ्व: न्हाव्वसे वसपोलयात बेतालिं चिकाः, दोसल्लां न्ययेकाः मगलाश्चरण पाठसहित हनेगु ज्या जूगु खः । पं. वज्राचार्याया विषयय् क्या: व. सं. गु. या उपाध्यक्ष फणीन्द्ररत्न वज्राचार्य विशेष न्वचु बियाबिज्यातसा पं. बद्रीरत्न वज्राचार्य लिसः न्वचुकथं थःगु मख्यं प्वकाबिज्यात ।

थवहे झवलय् भूपतिरत्न वज्राचार्य, धर्मोदयसभाया अध्यक्ष लोकदर्शन वज्राचार्य व डा. नरेशमान वज्राचार्य नं मख्यं प्वकाबिज्याःगु थुगु ज्याझ्वः वरिष्ठ उपाध्यक्ष सत्त्वतारावज्र वज्राचार्याया छैय् वसपोलया हे सभापतित्वय् न्हाज्याःगु लिसें सभापतिया आसनं थःगु मख्यं नं प्वकाबिज्याःगु खः । थ्व बेलय् गुठीया महासचिव बुद्धरत्न वज्राचार्य सुभाय् देखा न्वचु बियाबिज्याःगु खः ।

२५८९ औं धर्मचक्र प्रवर्तन दिवस

ने.सं.११२० दिल्लागा १०, थिमि-

नगदेश बौद्ध समूह व धर्मोदय सभा, मध्यपुर-थिमि नगर शाखा, नगदेशया मंकाः रवसालय् गुरुपुनिः (दिल्लापुनिः) कुन्हु नगदेश बुद्ध विहारय् २५८९ औं धर्मचक्र प्रवर्तन दिवस हनेगु ज्या जुल । भिक्षु कोलितं पञ्चशील बियाबिज्यासे बुद्धपूजा जूगु थुगु झवलय् धर्मचक्र प्रवर्तनसम्बन्धी सारगर्भित धर्मोपदेश बियाबिज्यातसा शान्तिया महानायक तथागत गौतम बुद्ध्या प्रतिमा खटय् तया: थिमे बाजा, नगदेश ज्ञानमाला भजन खलःया पासापि व विहारया उपासक उपासिकापि जानाः मध्यपुर थिमि न.पा. बडा नं ४, ५ व ६ लय् लाःगु नगदेश चाःहुलेगु ज्या जुल । उगु चाःहुलेगु ज्याझ्वलय् "२५८९ औं धर्मचक्र प्रवर्तन

धर्मचक्र प्रवर्तन दिवसया लसताय् "तिलगंगा मिखाकेन्द्र"या ग्राहालिं क्या: नगदेश बुद्धविहारय् वंग २०५७ असार ३१, ने.सं.११२० दिल्लाथ्व १४ शनिवा: कुन्हु "छन्हुया निःशुल्क मिखा उपचार शिविर" सञ्चालन जुलसा उगु शिविरय् मध्यपुर थिमि नगर लागाया थी थी वडाया वासिन्दत्यसै थःथःगु मिखा उपचार याकादिइपि ३१५ म्ह दुगु जुल । उकिइ मध्ये ३२ म्ह मोतिविन्दुया ल्वगिपि दुगु जुलसा तिलगंगा मिखाकेन्द्रय् ब्वना यंका: १६ म्हेसित निःशुल्क मोतिविन्दु अपरेशन याका हःगु जुल । ○

कृतज्ञता ज्ञापन !

नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका "आनन्दभूमि" मा गत २० वर्ष अगाडिदेखि सम्पादन कार्यमा विशेष उल्लेखनीय योगदान गर्दै आउनुभएका विद्वान् प्रा. सुवर्ण शाक्यज्यू प्रति आनन्दकुटी विहार गुठी, आनन्दकुटी विहार एवं आनन्दभूमि पत्रिका परिवार वहाँप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दै हार्दिक विशेष साधुवाद ज्ञापन गर्दछौं ।

यो अंकदेखि पत्रिका सञ्चालन कार्यमा हेरफेर भएको कारण वहाँ हाल पत्रिकाको सम्पादन सल्लाहकारमा रहनुभएको जानकारी अवगत गर्दछौं ।

प्रतियोगिताका लागि विषयहरू :-

१. निबन्धको विषय:- "दैनिक जीवनमा परियति शिक्षाको प्रयोग"
२. चित्रकलाको विषय:- "बुद्ध र बुद्धधर्मसंग सम्बन्धित"
३. वक्तृत्वकलाको विषय:- "बौद्ध परियति शिक्षा नै किन ?"
४. हाजिरीजवाफ प्रतियोगिताका लागि आवश्यक सामग्रीहरू :-

क. बुद्ध जीवनी (एक अध्यायदेखि अध्याय १० सम्म) लेखन, भिक्षु अमृतानन्द महास्थविर
ख. धर्मपद गाथा अर्थसहित (३वर्गा, बाल, पिय, र कोथ वर्ग) अनुवाद, भिक्षु अमृतानन्द
महास्थविर

ग. बौद्ध प्रश्नोत्तर (सबै), लेखन- स्वस्तिरत्न शाक्य

घ. अ.ने.भि. महासंघको बुलेटिन, वर्ष ७ अंक १० र ११

ड. आनन्दभूमि, वर्ष २६, अंक २ को बुद्धको पवित्र अस्थिधातुसम्बन्धी २ वटा लेख ।

जानकारी:-

क. निबन्ध, चित्रकला र वक्तृत्वकलामा एउटा केन्द्रबाट ३ जनासम्म प्रतियोगी प्रतिनिधि पठाउन सकिने, हाजिरीजवाफका लागि एउटा केन्द्रबाट ३ जनाको एक समूहमात्र प्रतिनिधित्व गर्न सकिने र साथै प्रतियोगी परियत्तिका विद्यार्थीहरू चारैवटा प्रतियोगितामा एकै व्यक्तिले भाग लिंदा समेत केही फरक नपर्ने जानकारी गराउँदछु ।

ख. हाजिरी जवाफ प्रतियोगितामा सहभागी हुने केन्द्रले आवश्यक ग्रन्थ सामग्रीका लागि निम्न ठेगानामा चाँडै सम्पर्क राख्नुहोला, पुस्तक निःशुल्क उपलब्ध गराइनेछ ।

भिक्षु कोण्डन्य संघाराम

बुद्ध विहार, भृकृती मण्डप

फोन : २२६७०२ (विदाको दिन बाहेक साँच्च ५ बजेपछि)

फोन: ४८२९८४ (विहान ७-९: ३० सम्म)

Pager: ९६८२९२९०५, Fax: २२६७०२, ४८२९८४

भिक्षु फञ्चामूर्ति

आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू

फोन: २७१४२०

जातक कथामा राजा हुनुभएका भिक्षु आनन्द !

क्र.सं.	जातक कथा	जा. अं:
१.	निग्रोध मिग जातक	१२
२.	कुञ्जर जातक	२२
३.	भोजाजनीय जातक	२३
४.	आजब्ब जातक	२४
५.	तीर्थ जातक	२५
६.	महिलामुख जातक	२६
७.	मुदु लक्खण जातक	६६
८.	कुद्दल जातक	७०
९.	महासुप्ति जातक	७७
१०.	इल्लोस जातक	७८
११.	महासार जातक	९१
१२.	सालिक जातक	१०६
१३.	वन्धन मोक्ष जातक	११६
१४.	एक पण्ण जातक	१४५
१५.	राजोवाद जातक	१४७
१६.	गरग जातक	१५१
१७.	सुहनु जातक	१५४
१८.	स्वर्णमयुर जातक	१५५
१९.	सुसीम जातक	१५९
२०.	गिर्ज्ज जातक	१६०
२१.	कल्याण धर्म जातक	१६६
२२.	कलहसमुद्ध जातक	१७१
२३.	वालोदक जातक	१७८
२४.	गिरिदत्त जातक	१७९
२५.	पर्वतोत्तर जातक	१८९
२६.	कच्छप जातक	२०९
२७.	कोसिय जातक	२१९
२८.	गुत्तिल जातक	२३६
२९.	सिन्धव जातक	२४७
३०.	सुपत्त जातक	२८५
३१.	छ्रवक जातक	३००
३२.	सयह जातक	३०१
३३.	ब्रह्मदत्त जातक	३१६
३४.	केसव जातक	३३६
३५.	सुस्सोन्दि जातक	३४९
३६.	तवसार जातक	३५६
३७.	अवारिय जातक	३६४

३८.	नन्दियमिग जातक	३७३
३९.	धजविहेठ जातक	३७९
४०.	कुञ्ज जातक	३८४
४१.	सुतनु जातक	३८७
४२.	अट्टिसेन जातक	३९१
४३.	महाकपि जातक	३९५
४४.	सुसीम जातक	३९९
४५.	धूमकारी जातक	४०१
४६.	अष्टसद्व जातक	४०६
४७.	चुल्लबोधि जातक	४३०
४८.	मातुपोसक जातक	४४१
४९.	भद्रसाल जातक	४५९
५०.	मित्तामित जातक	४६५
५१.	अम्बा जातक	४६६
५२.	जवनहस जातक	४६८
५३.	दूत जातक	४७०
५४.	कालिङ्गबोधि जातक	४७१
५५.	रुरमिग जातक	४७४
५६.	सरभमिग जातक	४७५
५७.	उद्दालक जातक	४७९
५८.	दस ब्राह्मण जातक	४८७
५९.	भिक्खापरम्परा जातक	४८८
६०.	सत्तिकुम्ब जातक	४९५
६१.	सम्भव जातक	५०६
६२.	तेसुकुण जातक	५११
६३.	संखपल जातक	५१४
६४.	साम जातक	५२८
६५.	एकराज जातक	३०८
६६.	असदृश जातक	१७६
६७.	किरीटवच्छ जातक	२५२
६८.	सेयंस जातक	२७५
६९.	घन जातक	३४४
७०.	तुण्डिल जातक	३७६
७१.	हारीत जातक	४१९
७२.	राजोवाद जातक	४२०
७३.	कुम्भ जातक	५०४
७४.	चित्तसम्भूत जातक	४९०
७५.	विघुर जातक	५३४